

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HISTORIE

**EXPERIMENTÁLNÍ ARCHEOLOGIE – DOBA LATÉNSKÁ
VE VYUČOVÁNÍ DĚJEPISU**
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Lenka Hálková

Učitelství pro základní školy, oborová kombinace ČJ-Dě

Vedoucí práce: PaedDr. Helena Východská

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Domažlicích, 27. 4. 2020

.....
vlastnoruční podpis

Za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích bych chtěla poděkovat vedoucí práce PaedDr. Heleně Východské.

Obsah

Úvod	9
1 Experimentální archeologie	11
1.1 Vývoj experimentální archeologie ve světě	12
1.2 Vývoj experimentální archeologie na našem území	15
1.3 Typy středisek experimentální archeologie	18
1.3.1 Skanzen	19
1.3.2 Archeopark	20
1.3.3 Středisko/Centrum experimentální archeologie	20
2 Doba laténská	21
2.1 Keltové	21
2.1.1 Keltové na našem území	24
3 Instituce a spolky věnující se rekonstrukci minulosti	26
3.1 Keltský archeopark Nasavrky	26
3.1.1 Historie archeoparku	26
3.1.2 Historie spolku Boii	28
3.1.3 Edukační a didaktické programy	28
3.2 Archeopark pravěku Všestary	28
3.2.1 Historie archeoparku	28
3.2.2 Edukační a didaktické programy	30
3.3 Archeoskanzen Březno u Loun	30
3.3.1 Historie archeoskanzenu	30
3.3.2 Historie skupiny Boionia	31
3.3.3 Edukační a didaktické programy	31
3.4 Pravěká osada Křivolík	32
3.4.1 Historie osady	32
3.4.2 Historie sdružení Bacrie	33

3.4.3 Edukační a didaktické programy	33
3.5 Skanzen Altamira Kosmonosy	34
3.5.1 Historie skanzenu	34
3.6 Archeopark Prášily	35
3.6.1 Historie archeoparku.....	35
3.6.2 Historie sdružení Keltoi.....	36
3.7 Keltská vesnice Gabreta	37
3.7.1 Historie vesnice	37
3.7.2 Edukační a didaktické programy	39
3.8 MAMUZ Asparn an der Zaya	39
3.8.1 Historie muzea.....	39
3.8.2 Edukační a didaktické programy	40
3.9 Archeoskanzen Havránok.....	40
3.9.1 Historie archeoskanzenu.....	40
3.9.2 Edukační a didaktické programy	41
3.10 Keltský skanzen Jivjany	42
3.10.1 Historie skanzenu	42
3.10.2 Historie Keltské divadelní společnosti Vousův kmen.....	43
3.10.3 Edukační a didaktické programy	44
4 Didaktická aplikace	45
4.1 Keltové a božstvo	46
4.1.1 Metodika.....	46
4.2 Keltové bojovníci	47
4.2.1 Metodika.....	47
4.3 Keltové řemeslníci	49
4.3.1 Metodika.....	49
4.4 Keltové zemědělci	50
4.4.1 Metodika.....	50

4.5 Život v keltské vesnici.....	51
4.5.1 Metodika.....	51
Závěr.....	54
Summary.....	56
Seznam literatury.....	57
Seznam článků v periodikách.....	59
Seznam internetových zdrojů.....	61
Seznam dalších zdrojů.....	67
Seznam příloh.....	I

Seznam zkratk

MAMUZ – Mistelbach-Asparn Museumszentrum

SOPEA – Stanice ochrany přírody a experimentální archeologie

Úvod

Experimentální archeologie je relativně mladou vědní disciplínou, která v posledních letech nabývá na popularitě. K jejímu vzniku a rozvoji došlo v 60. letech 20. století, kdy se postupně oddělila od archeologie a konstitovala se jako její podobor. Již od počátku se však objevovaly polemiky, zda ji pojímat čistě vědecky, nebo ji chápat jako prostředek vzdělávání a prezentace či zábavy a volnočasové aktivity laiků. O tom, že otázka pojetí stále není dořešena, svědčí fakt, že doposud neexistuje jednotná definice experimentální archeologie, ani terminologická shoda.

Do českého prostředí tento nový vědní obor pronikl vlivem politických poměrů s menší časovou prodlevou. S jeho počátky v českém prostředí spojujeme jména Ivany Pleinerové, Bohumila Dragouna či Radomíra Tichého, kteří se zasloužili o první experimenty na našem území a také o založení prvních experimentálních institucí.

Ke zmíněnému jménu Radomíra Tichého se také váže publikace s názvem „Rekonstrukce a experiment v archeologii. Živá archeologie“, která je od roku 2000 hlavním periodikem v oblasti experimentální archeologie a která byla při psaní diplomové práce jedním z hlavních zdrojů. Při shromažďování dalších pramenů k tématu jsem byla konfrontována se skutečností, že materiály k jednotlivým institucím jsou především ve formě internetových zdrojů. Zároveň jsem zjistila, že základna české odborné literatury je poměrně úzká a převážná většina knih týkající se oborové terminologie je cizojazyčná. Z tohoto důvodu jsem si stanovila jako první badatelský cíl vymezení pojmosloví.

Jistým fenoménem několika posledních desítek let se stal zájem jednotlivců, ale i skupin o dějiny keltské každodennosti. Řada „nadšenců“ začala vytvářet spolky a instituce zaměřující se na rekonstrukci minulosti daného období, avšak kvůli nedůslednému dodržování vědeckých metod je jejich aktivita považována některými odborníky za vulgarizování vědeckého bádání. Tento přístup části odborné veřejnosti je pravděpodobně způsoben již zmíněnou nejednotností v pojetí experimentální archeologie. Zmíněné skutečnosti mě vedly k vytvoření diplomové práce na toto téma. Druhým podnětem se stala vize prožitkové výuky dějepisu na základní škole či gymnáziu, a tak jsem si jako další cíl stanovila zpřehlednění institucí a spolků se zaměřením na rekonstrukci laténského období.

Zmíněný zájem o keltskou kulturu vedl také členy Keltské divadelní společnosti Vousův kmen k vybudování Keltského skanzenu Jivjany. Jelikož se však jedná o dobrovolnou

a volnočasovou aktivitu členů, veřejnosti zpřístupňují areál pouze u příležitosti konání akcí, případně po osobní domluvě. Prozatím neposkytují ani konkrétní didaktické a edukační programy, a proto jsem si jako třetí cíl vytyčila přípravu pracovních listů pro zmíněnou instituci.

Celkově je předkládaná práce strukturována celkem do 4 kapitol. Přestože by se mohla zdát tato klasifikace nedostatečná, třetí, nejrozsáhlejší, kapitola obsahuje celkem deset podkapitol, které se dále člení podle jisté struktury.

První kapitola je úvodní. Jejím hlavním úkolem je vymezení terminologie, která slouží jako teoretický podklad pro třetí a čtvrtou kapitolu. Zároveň tato kapitola zpřehledňuje vývoj experimentální archeologie ve světě a v českém prostředí.

Ve druhé kapitole je pozornost zaměřena na dobu laténskou, Kelty a na odraz jejich kultury v dobových pramenech. Hlavními zdroji informací jsou pro tuto část práce díla významných českých historiků, např. Jiřího Waldhausera či Jana Filipa, kteří se ve své vědecké činnosti orientují či orientovali na toto období lidských dějin.

Třetí část pojednává o sedmi českých a třech zahraničních institucích a pěti českých spolcích, které se svou činností věnují době laténské. Kromě historie jednotlivých uskupení se třetí kapitola zaměřuje také na formu předávání historických informací veřejnosti, zejména dětem. Rozhodla jsem se, že jednotlivé programy nebudu analyzovat hloubkově, ale zaměřím se právě na systematizaci institucí.

Poslední kapitola, která je koncipována jako praktická část práce, zahrnuje metodiku ke čtyřem vytvořeným pracovním listům a jednomu pracovnímu sešitu pro jivjanský skanzen. Materiály jsou svou náročností určeny pro žáky šestých ročníků základních škol, případně pro žáky primy nižšího stupně gymnázia.

1 Experimentální archeologie

Experimentální archeologie¹ je poměrně mladým vědním podoborem klasické archeologie, který se začal významně rozvíjet v 60. letech 20. století.² Definovat tento termín je značně problematické, jelikož je odlišně vnímán jednak odborníky, jednak laickou veřejností. Laikové často chápou experiment v archeologii jako zábavnou, volně rekonstrukční činnost, zatímco odborná veřejnost se proti tomuto pojetí často vymezuje. Pro ilustraci předkládám definice několika odborníků, jejichž výroky se mnohdy významně liší.

Jako jednoho z čelných odpůrců nevědeckého pojetí experimentální archeologie uvádím *Petera Reynoldse*, který koncem 20. století požadoval striktní oddělení laických aktivit od ryze vědeckého pojetí.³ Vzorem pro Reynoldsovo chápání experimentální archeologie se stala vědecká činnost historika *Johna Colese*, který v 70. letech 20. století vymezil jistý řád a zásady experimentální archeologie.⁴ Naopak s benevolentnějším přístupem přichází o několik let později *Alan Outram*, který definoval tři oblasti aktivit s odlišným účelem. První kategorií stanovil experimentální archeologii jako nástroj vědy, dále pak zážitky a demonstrace jako prostředek vzdělávání a prezentace a do třetíce kategorií přehrávání jako zábavu a volnočasovou aktivitu laiků se snahou o autenticitu. Na rozdíl od P. Reynoldse připouští A. Outram nejen první, ale i druhou kategorii jako možnost pro získávání badatelské zkušenosti před započítáním samotného experimentu.⁵

Některé zahraniční zdroje rozdělují experimentální archeologii do řady podkategorií. Patrně nejznámější je archeologická rekonstrukce (*reconstruction archaeology*), která se zaměřuje na vytváření kopií historických staveb za použití dobových technologií. Nicméně i k tomuto termínu může mít česká vědy výtky a označit jej za nepřesný. Důvodem k polemice je fakt, že při budování nadzemních částí historických staveb se odborníci opírají především o své domněnky a představy, nikoli o reálně doložené nálezy. Z tohoto důvodu přicházejí někteří vědci s názory, že vhodnějším termínem označujícím tento způsob práce by mělo být

¹ Vhodnějším, avšak méně používaným označením této metody je pojem *experiment v archeologii*.

² MALINA, Jaroslav. *Metody experimentu v archeologii*. Praha: Academia, 1980. s. 8. ISBN 0139-5239.

³ REYNOLDS, Peter J. The Nature of Experiment in Archaeology. In: HARDING, Anthony F. *Experiment and Design: Archaeological Studies in Honour of John Coles*. Oxford: Oxbow Books, 1999, s. 156–162. ISBN 1-900188-76-7.

⁴ POPELKA, Miroslav: Experiment s rozdělováním ohně. In: *Vesmír*. 2004, roč. 83, č. 6, s. 344–344. ISSN 0042-4544.

⁵ OUTRAM, Alan K. Introduction to experimental archaeology. *World Archaeology*. 2008, 40(1), 1–6. DOI: 10.1080/00438240801889456. ISSN 1470-1375.

sousloví *working construction of the past*, do českého jazyka přeloženo patrně jako *funkční konstrukce minulosti*.

Mezi další termíny, se kterými se v souvislosti s experimentální archeologií setkáváme, patří také *living history*, živá historie, a *historical re-enactment*, tedy simulace historické události. Někteří odborníci tyto aktivity vnímají pouze jako volnočasové aktivity, nikoli jako akademické disciplíny.

V českém prostředí *Zdeněk Smetánka* odlišil vědecké a didaktické pojetí experimentu zavedením pojmu *experenciální archeologie*, čímž vyjádřil schopnost archeologického experimentu zprostředkovat lidem prožitky a zkušenosti. Významově se tedy tento termín od pojmu experimentální archeologie liší tím, že neslouží k ověřování konkrétních teorií prostřednictvím experimentu s dodržением dobových postupů a materiálů, ale poskytuje možnost prožít a pochopit minulost, a to jak laikům, tak odborníkům.⁶

Je evidentní, že ani odborná veřejnost není v otázce definice experimentální archeologie a terminologie jednotná. Komplikované vědecké úvahy o tom, co experimentální archeologie je, lze adekvátně shrnout takto: hlavní náplní experimentální archeologie je rekonstruování minulých procesů prostřednictvím experimentu s cílem ověřit hypotézy o vzniku, vývoji a fungování kulturních technologií dávno zaniklých kultur. Mezi takovéto procesy patří činnosti od vytváření kamenných nástrojů, přes výrobu keramiky, až po konstruování historických obydlí. Důležité jsou pro experimentální archeologii interdisciplinární vztahy, díky nimž může využívat poznatků například z archeologie, jakožto oboru nadřazeného, antropologie, etnoarcheologie, geologie a mnohých dalších vědních oborů.⁷

1.1 Vývoj experimentální archeologie ve světě

Přestože k rozvoji experimentální archeologie jako vědního oboru dochází až v 60.–70. letech 20. století, můžeme tvrdit, že lidé se o první rekonstrukce předmětů pokoušeli už v mnohem dřívějších dobách, s jistou nadsázkou dokonce již v pravěku.

⁶ Archeoskanzeny. *Archeologie na dosah*. [online]. Dostupné z URL:

<<https://www.archeologienadosah.cz/odkazy/archeoskanzeny>>. [Citováno dne 2019-02-11].

⁷ GOJDA, Martin. *Archeologie krajiny: vývoj archetypů kulturní krajiny*. Praha: Academia, 2000. s. 46. ISBN 80-200-0780-6.

Patrně se nejednalo o výrobu replik za účelem technologického poznání, nicméně v průběhu následujících staletí nelze tento podnět apriori vyvrátit.⁸

První doložený pokus o archeologickou rekonstrukci spojují odborníci s osobou německého starožitníka *Andreas Alberta Rhoda*, který kolem roku 1720 rekonstruoval pazourkovou sekeru a v následujících letech se věnoval kopírování dalších kamenných industrií, čímž přispěl alespoň k částečnému poznávání původních výrobních postupů. Do této doby se vědci zabývali zejména klasifikací artefaktů a jejich látkovým složením, nikoli však tím, jak velký či malý význam měly výrobky pro své tvůrce.⁹

O látkové složení historických předmětů se lidé začali prokazatelně zajímat již v 17. století. Jako příklad uvádím jméno *Jacoba von Mellena*, německého badatele, který testoval způsob povrchové úpravy starověké keramiky z archaického období. *Jacoba von Melena* a stejně tak jiné učence 17. století však limitovaly poznatky tehdejší doby, což se změnilo koncem 18. století. Toho času již vědci byli schopni využít chemické analýzy, kterou aplikovali například na staré sklenářské výrobky. Experimentům v této oblasti se věnoval také *Christian Jürgensen Thomsen*, dánský archeolog, který se proslavil zejména svou periodizací pravěkých dějin, již sestavil na základě zkoumání materiálů, z nichž byly artefakty vytvořeny. Na jeho práci pak navázal *Jens Jacob Asmussen Worsaae*, který jako první prakticky využil Thomsenovu periodizaci, tedy dělení pravěku na dobu kamennou, bronzovou a železnou. V průběhu 19. století se pak badatelé, zejména skandinávští a němečtí, věnovali chemické analýze bronzů a od roku 1865 se nově zaměřovali také na látkový výzkum kamenných industrií, čímž se rozšířilo archeologické a vědecké pole poznání.¹⁰

Významným mezníkem světové experimentální archeologie se stal rok 1874, kdy odborníci u příležitosti archeologické konference v Kodani zrekonstruovali jednu z prvních staveb. Jako cíl si stanovili vytvoření dřevěné stavby podle dobových postupů a pouze za použití kamenných nástrojů. V souvislosti s touto událostí je třeba zmínit jméno typologa a metodika terénního výzkumu *Augusta Lane-Foxe*¹¹, který je považován za prvního

⁸ MALINA, Jaroslav. *Metody experimentu v archeologii*. Praha: Academia, 1980. s. 44. ISBN 0139-5239.

⁹ BAHN, Paul G. *Archeologie: průvodce pro každého*. Praha: Dokořán, 2007. s. 35–36. ISBN 978-80-7363-065-2.

¹⁰ MALINA, Jaroslav. *Metody experimentu v archeologii*. Praha: Academia, 1980. s. 45. ISBN 0139-5239.

¹¹ Znamější pod jménem Augustus Pitt-Rivers, které přijal kolem roku 1880 jako součást dědického řízení.

člověka, jenž testoval nástroje na kopání a ověřoval způsoby tvorby zásypů a zvětrávání na pravěkých lokalitách.¹²

Realizace dalších staveb souvisejících s experimentální archeologií se uskutečnila v roce 1922 v německém městě *Unteruhldingen am Bodensee*.¹³ Jednalo se o první muzeum ve volné přírodě pod záštitou Prehistorického výzkumného ústavu v Tübingenu. Skupina pod vedením prof. *R. R. Schmidta* a dr. *H. Reinertha* zde vystavěla osady z doby kamenné a bronzové, které jsou zde k vidění dodnes, a vybavila je replikami artefaktů daného období.¹⁴

Další muzeum ve volné přírodě vzniklo o necelých 15 let později v polském *Biskupinu*, na místě původního hradiště lužické kultury.¹⁵ Archeologové objevili hradiště roku 1934 a již o dva roky později zde začali s prvními pokusy. Jednalo se například o simulaci kácení a opracování stromů bronzovými industriemi, útok na rekonstruovanou část hradby a roku 1956 o spálení repliky pravěkého domu včetně zařízení z experimentálních důvodů.¹⁶

Z prostudovaných pramenů vyplývá, že právě tyto dva výše uvedené projekty se staly základem novodobé experimentální archeologie a předznamenaly její směr v následujícím století.

Ve druhé polovině 60. let došlo ve světě, zejména anglo-saském, k myšlenkovému přelomu, který lze charakterizovat jako skepsi vůči tradičnímu pojetí vědy, tedy i archeologie. Odborníci v této době začali vnímat experiment jako nezbytnou součást archeologie, a tak tato nová vědní disciplína značně nabývala na významu. Postupně, s menší časovou prodlevou, se tento nový trend dostal i do sovětům podřízené části Evropy.¹⁷

V této době vznikla za účelem simulace života pravěkého či středověkého člověka řada středisek experimentální archeologie, muzeí ve volné přírodě, expedic s experimentálními

¹² COLES, John M. *Experimental archaeology*. London: Academic Press, 1979. s. 18. ISBN 0-12-179750-3.

¹³ PODBORSKÝ, Vladimír. *Úvod do studia archeologie*. Brno, Masarykova univerzita, 2012. s. 71. ISBN 978-80-210-7616-7.

¹⁴ Geschichte des Museums. Pfahlbau. *Museum Unteruhldingen/Bodensee*. [online]. Dostupné z URL: <<https://www.pfahlbauten.de/museum/geschichte.html>>. [Citováno dne 2019-02-11].

¹⁵ PODBORSKÝ, Vladimír. *Úvod do studia archeologie*. Brno, Masarykova univerzita, 2012. s. 71. ISBN 978-80-210-7616-7.

¹⁶ MALINA, Jaroslav. *Metody experimentu v archeologii*. Praha: Academia, 1980. s. 47–48. ISBN 0139-5239.

¹⁷ Vývoj archeologie v ČR. *Archeologie na dosah. Edukace a prezentace archeologického kulturního dědictví*. [online]. Dostupné z URL: <<http://www.archeologienadosah.cz/o-archeologii/dejiny-oboru/vyvoj-archeologie-cr>>. [Citováno dne 2019-02-11].

programy atp. Trendu rekonstruovat minulý život se nově věnovali také amatérští experimentátoři. Jedním z prvních se stal holandský učitel *R. Horreüs de Haase*, který v 70. letech 20. století ve spolupráci se svými žáky a s dánskými, s britskými, s nizozemskými, ale i s československými archeology vytvořil několik modelů paleolitických, mezolitických a neolitických obydlí. Experimentální archeologii zasvětil zbytek svého života a dle dostupných zdrojů se mu do prosince 2010 podařilo postavit více než 15 prehistorických domů a rekonstruovat řadu pravěkých artefaktů. V rozhovoru pro nizozemský *EXARC journal* uvedl, že hlavním cílem jeho dosavadní práce byla a je edukace žáků, kterým umožnil vyzkoušet si například práci s kamennou industrií či stavbu opevnění.¹⁸

Základy ke koordinované spolupráci mezi jednotlivými středisky experimentální archeologie položili odborníci 7. května 1976 v rámci prvního Mezinárodního symposia o experimentální archeologii.¹⁹ Postupem času vznikla řada institucí, které vytvořily metodiku a pojmosloví experimentální archeologie. Současně však došlo k debatám o povaze archeologického experimentu. Na jedné straně stáli zastánci dogmatického dodržování vědních pokusů, na druhé straně zastánci pragmatického směru, respektující jak vědeckou stránku oboru, tak jeho laické chápání.²⁰

1.2 Vývoj experimentální archeologie na našem území

Pronikání experimentu do vědecké práce českých a moravských archeologů lze poprvé vysledovat v polovině 19. století v souvislosti s rozvojem chemické analýzy bronzových artefaktů. Stářím bronzových předmětů a jejich etnickou příslušností se jako první ve svých studiích zabýval *Jan Erazim Vocel* kolem roku 1847. J. E. Vocel pracoval ve svých výzkumech primárně na bázi teoretické, zatímco experimentu, v pravém slova smyslu, se jako první věnoval až *Jindřich Wankel*. J. Wankel se ve světě proslavil mapováním jeskyní Moravského krasu, zejména pak nalezením halštatského pohřebiště v Býčí skále. Kromě koster zde objevil řadu artefaktů, mezi něž patřily také šperky, které se staly předmětem experimentu. Za účelem prokázání, že šperky nebyly vytvořeny technikou tepání, nechal v blanenských hutích odlít repliku prstenu objeveného roku 1872. Hutnická

¹⁸ Interview: Hans Horreüs de Haas. *Exarc.net*. [online]. Dostupné z URL: <<https://exarc.net/issue-2012-2/mm/interview-hans-de-haas>>. [Citováno dne 2019-02-11].

¹⁹ MALINA, Jaroslav. *Metody experimentu v archeologii*. Praha: Academia, 1980. s. 49. ISBN 0139-5239.

²⁰ HURCOMBE, Linda, CUNNINGHAM, Penny. *The life cycle of structures in experimental archaeology: an object biography approach*. Leiden: Sidestone Press, 2016. ISBN 978-90-8890-366-3.

práce se natolik vydařila, že se Wankelova domněnka o odlitku stala na poměrně dlouhou dobu uznávaným vědeckým faktem. Ve 20. století však moderní metody tuto domněnku vyvrátily a potvrdily, že se jedná o šperky vyrobené z tepaného plechu.²¹

K dalšímu zásadnímu posunu v oblasti experimentální archeologie došlo o sto let později. Roku 1975 výzkumný tým pod vedením *doc. Ivany Pleinerové* uskutečnil první archeologický experiment na našem území. Jednalo se o archeologickou lokalitu v *Březně u Loun*, kde souvislý výzkum probíhal již od roku 1954 a díky němuž tým získal důkazy o téměř nepřetržitém osídlení tohoto území v období od 5 000 př. n. l. do 10. stol. n. l. Na experimentu spolupracovali českoslovenští a polští archeologové, kteří zde experimentálně ověřili tavbu železa v různých typech hutnických pecí. V návaznosti na předchozí aktivity zde vznikl počátkem 80. let archeologický skanzen, který se v roce 1981 přeměnil na stanoviště experimentální archeologie.²²

Další středisko experimentální archeologie založil v Orlických horách o pět let později, roku 1986, *Bohumír Dragoun*. Jedná se o *Archeologické muzeum v přírodě Villa Nova*, jehož cílem je rekonstrukce a přiblížení života ve středověké kolonizační vesnici 13.–14. století za důsledného dodržení původních technologií.²³

Ve spolupráci Společnosti experimentální archeologie Hradec Králové, Královéhradeckého kraje a Univerzity Hradec Králové, v zastoupení zejména *doc. Radomíra Tichého*, vznikalo od roku 1996 další centrum experimentální archeologie, a to konkrétně v obci Všestary. Od druhé poloviny 90. let do roku 2011 zde probíhaly archeologické experimenty zaměřené na pravěké postupy a technologie. Roku 2012 experimentální středisko zaniklo a navázal na něj všestarský archeopark.²⁴

V následujících letech vzniklo ještě několik center experimentální archeologie a terénních výzkumných stanic. Namátkou uvádím například *Archeoskanzen Modrá*,

²¹ MALINA, Jaroslav. *Metody experimentu v archeologii*. Praha: Academia, 1980. s. 46. ISBN 0139-5239.

²² O archeoskanzenu. *Archeoskanzen Březno u Loun*. [online]. Dostupné z URL: <<https://www.archeoskanzenbrezno.cz/historie-vyzkumu-v-brezne/>>. [Citováno dne 2019-02-11].

²³ Archeologické muzeum v přírodě. *Villa Nova Uhřínov*. [online]. Dostupné z URL: <<http://www.villanova.cz/archeologicke-muzeum-v-prirode-villa-nova-uhrinov/>>. [Citováno dne 2019-02-11].

²⁴ Kdo jsme... *Archeopark Všestary*. [online]. Dostupné z URL: <<http://archeoparkvsestary.cz/>>. [Citováno dne 2019-02-11].

Pravěkou osadu Křivolík a Terénní stanici experimentální archeologie Prokešova zahrada v jižních Čechách.

Kromě odborných výzkumných týmů, středisek a organizací vznikaly již v průběhu 80. let také spolky experimentální archeologie zaměřující se na práci s dětmi. Vůbec první dětský experimentální oddíl v Československu založili 15. ledna 1980 manželé *Helena* a *Jiří Červinkovi* spolu s *Ladislavem Tintěrou* a pojmenovali jej jako oddíl *Mamuti*. Do pracovní náplně oddílu patřily a v současné době stále patří takové činnosti, jako je vyrábění keramických nádob, kamenných industrií, zpracování kovů či tkaní oděvů. Úroveň zpracování jednotlivých replik je na tak vysoké úrovni, že některé výrobky profesionální archeologové využívají v rámci svých výzkumů. O vysoké úrovni oddílu svědčí také to, že spolupracoval na několika projektech se skanzenem v Březně u Loun či se sdružením *Altamira*.²⁵

Formování zmiňované dětské organizace *Altamira* započalo taktéž v 80. letech 20. století, konkrétně roku 1986. Tehdy se jednalo o dětský oddíl, jenž nesl název *Stanice ochrany přírody a experimentální archeologie*. Formální změny učinili členové roku 1992, kdy se oddíl přeměnil na organizaci s názvem *Altamira*, která téhož roku začala v Kosmonosech budovat svůj vlastní archeologický skanzen.²⁶

Potřeba vzájemné komunikace mezi badateli a potřeba ujasnění si přístupu k experimentální archeologii vyústila roku 1994 do uspořádání semináře s názvem *Rekonstrukce a experiment v archeologii*, na který v následujících letech navázala další setkání. Významným milníkem se stal rok 1999, kdy vznikla *Odborná pracovní skupina experimentální archeologie* pod záštitou České archeologické společnosti. Mezi zakládající členy patřily následující organizace: *Altamira Kosmonosy*, oddíl experimentální archeologie *Mamuti*, *Keltoi Mladá Boleslav*, *Společnost experimentální archeologie Hradec Králové* a *Villa Nova Uhřínov*. Postupem času však došlo k úpadku skupiny. Svůj podíl na tom měl pravděpodobně také

²⁵ Historie oddílu. *Mamuti*. [online]. Dostupné z URL: <<http://mamuti.cz/historie/>>. [Citováno dne 2019-02-11].

²⁶ Historie vzniku. *Altamira. Dětské zájmové sdružení experimentální archeologie*. [online]. Dostupné z URL: <http://www.altamira.cz/?page_id=597>. [Citováno dne 2019-02-11].

Zdeněk Smetánka, který přišel s novým pojmoslovím, jež vyvolalo značné, převážně negativní diskuze.²⁷

V prvním desetiletí 21. století dobrovolníci a nadšenci založili řadu archeoparků a archeoskanzenů. Jejich pojetí experimentu odborná veřejnost mnohdy kritizovala. Velká část těchto institucí ovšem záhy svou činnost ukončila. Jednou z pravděpodobných příčin neúspěchu mohla být skutečnost, že se na jejich budování podíleli právě dobrovolníci, kteří neustáli organizační problémy. Dalším problémem mohla být také již zmiňovaná nejednotnost v oblasti experimentální archeologie a chybějící instituce, která by všechny tyto snahy zastřešovala a podporovala. Také v současnosti můžeme zaznamenat pokusy o založení archeoparků, archeoskanzenů či muzeí v přírodě, avšak ne v takové míře, jako tomu bylo před patnácti lety. Nyní jsou upřednostňovány historické spolky, které se snaží prostřednictvím living history a historical re-enactment přiblížit veřejnosti život daného období jinými metodami než doposud zmíněnými. Mezi aktivity těchto spolků patří např. ukázky způsobu života, dobových řemesel, boje atp. Takovými spolky, jež se zaměřují právě na dobu laténskou, jsou např. sdružení *Bacrie*²⁸, *Boii*²⁹, *Boionia*³⁰, *Daoine Ceilte*³¹, keltská jezdecká skupina *Equites Gabreta*³², *Keltoi*³³ či *Keltská společnost Vousův kmen*³⁴.

1.3 Typy středisek experimentální archeologie

U nás, stejně jako ve světě, existuje v oblasti experimentální archeologie stále terminologická nejednotnost. S jakousi kategorizací archeologických expozic v přírodě přichází *Miroslav Válka*, který je ve svém příspěvku do *Etnologických rozprav* dělí na: „1) *Profesionální zařízení, která vznikla jako cílené vědecké experimenty, aby pomáhaly archeologům ověřovat technické a technologické postupy pravěkých a středověkých stavitelů a výrobců. Základem je stavební rekonstrukce jedné lokality jako celku (Březno,*

²⁷ DRAGON, Bohumír. Dvacet let "experimentálních" setkání. In: *Rekonstrukce a experiment v archeologii: studie, materiály, zprávy, zahraničí, popularizace, polemika, recenze*. Hradec Králové: Společnost experimentální archeologie, 2014, roč. 6. ISSN 1213-1628.

²⁸ *Pravěká osada Křivolík*. [online]. Dostupné z URL: <<http://www.krivolik.cz/>>. [Citováno dne 2019-08-28].

²⁹ *Země Keltů*. [online]. Dostupné z URL: <<https://zemekeltu.cz/>>. [Citováno dne 2019-08-28].

³⁰ *Boionia*. [online]. Dostupné z URL: <<http://www.boionia.cz/>>. [Citováno dne 2019-08-28].

³¹ *Daoine Ceilte*. [online]. Dostupné z URL: <<http://dobazeleznazna.cz/>>. [Citováno dne 2019-08-28].

³² *Equites Gabreta*. [online]. Dostupné z URL: <<https://www.equites-gabreta.com/>>. [Citováno dne 2019-08-28].

³³ *Keltoi*. [online]. Dostupné z URL: <<https://www.keltoi.cz/>>. [Citováno dne 2019-08-28].

³⁴ *Vousův kmen*. [online]. Dostupné z URL: <<https://www.vousuvkmen.cz/>>. [Citováno dne 2019-08-28].

Praha-Troja, Pohansko). Pokud to není možné, využije se nálezová situace jiné lokality v regionu (Všestary).

2) Pedagogicko-didaktická zařízení související se zájmovou činností dětí a orientované na poznávací proces, rozvíjení manuální zručnosti a zábavu (Praha-Liboc, Praha-Letná, Kosmonosy, Slatiňany, Mladá Boleslav).

3) Komerčně zaměřené podniky, vycházející z tezí, že lidé chtějí poznávat a bavit se. Důležité je navození atmosféry a zážitek návštěvníka. Věrohodnost expozic je různorodá, nicméně by neměly zabíhat do nevěrohodných interpretací a velkých nepřesností (Praha-Stodůlky, Modrá, Ostrá).³⁵

I v případě, že bychom přijali tuto Válkovu klasifikaci, nám stále zůstává široká terminologická nejednotnost. Příkladem jsou pojmy, které jsou poměrně často zaměňovány – (archeo)skanzen, archeopark a středisko experimentální archeologie. Z tohoto důvodu je třeba zmíněné termíny vymežit a definovat.

1.3.1 Skanzen

V současné době společnost vnímá *muzeum v přírodě* jako jednu z nejoblíbenějších institucí prezentace minulosti. Od kamenného muzea se mnohdy odlišuje zajímavější formou prezentace historických artefaktů, čímž podněcuje širokou veřejnost k jeho návštěvě. Jelikož se v tomto případě muzejní expozice nachází pod širým nebem, bývá ve světě označována termíny *open air museum*, *Freilichtmuseum*, *músee de plein air* či *muzej pod otevřeným nebem*.³⁶ V našem prostředí je tento typ muzea nazýván podle stockholmského vzoru slovem *skanzen*. Právě švédský *Skansen*, jehož zakladatelem se roku 1891 stal *Artur Hazelium*, je považován za nejstarší muzeum v přírodě a za celosvětový vzor.³⁷

Definici *skanzenu* adekvátně vyjádřil *Jiří Langer*, který jej popsal jako „*vědeckou instituci, která odbornou formou interpretuje a uchovává lidovou kulturu formou specializované muzejní expozice ve volné přírodě. Měla by v sobě zahrnovat prostorové, časové, sociální,*

³⁵ VÁLKA, Miroslav. Archeoskanzeny jako forma prezentace kulturního dědictví a její využití v turistickém ruchu. In: *Etnologické rozpravy*. Bratislava: Ústav etnológie SAV, Slovenské národné múzeum, Národopisná spoločnosť Slovenska, 2005, roč. XII, čís. 2. s. 145-156. ISSN 1335-5074.

³⁶ KOVÁRNÍK, Jaromír. Stručné dějiny muzeí v přírodě. In: *Živá archeologie: (Re)konstrukce a experiment v archeologii*. Hradec Králové: Společnost experimentální archeologie, 2009, roč. 10, s. 78. ISSN 1213-1628.

³⁷ PODBORSKÝ, Vladimír. *Úvod do studia archeologie*. Brno, Masarykova univerzita, 2012. s. 71. ISBN 978-80-210-7616-7.

kulturní a přírodní souvislosti a podávat komplexní obraz lidové kultury.“³⁸Jedná se tedy o etnografické muzeum zachraňující objekty z doby nedávno minulé. Příkladem takového objektu na našem území je *Valašské muzeum v přírodě, Skanzen Chanovice* atd.

Specifickým typem muzea v přírodě je *archeologický skanzen* či *archeoskanzen*. Zatímco ve *skanzenu* jako takovém se nacházejí dochované objekty lidové kultury z doby nedávno minulé, v *archeoskanzenech* nalezneme repliky objektů s přímou vazbou na danou lokalitu a vystavěné na základě konkrétního archeologického nálezu.³⁹ V tomto případě se jedná např. o *Archeoskanzen Modrá*.

Odborníci tento termín často nahrazují pojmem *archeopark*, jelikož se domnívají, že je výstižnější a snáze odliší tuto specifčnost od tradičního muzea.⁴⁰

1.3.2 Archeopark

Termínem *archeopark* se rozumí tematické parky, které rekonstruují život před mnoha lety na místech, která nemají přímou vazbu na archeologickou lokalitu. Nelze je proto považovat za muzea či skanzeny ve vlastním slova smyslu. Podle rozdělení *Miroslava Války* plní archeoparky funkci pedagogicko-didaktickou.⁴¹ Archeopark je více vizuální, jde zde především o poznání, rozvíjení manuální zručnosti a o zábavu.⁴² Jako příklad takového archeoparku uvádím *Archeopark Chotěbuz-Podobora* a *Keltský archeopark Nasavrky*.

1.3.3 Středisko/Centrum experimentální archeologie

Na základě prostudovaných materiálů lze *středisko/centrum experimentální archeologie* definovat jako vědecké pracoviště, kde probíhá zkoumání a prověřování historických faktů metodami experimentální archeologie ve spolupráci s dalšími vědeckými institucemi. V České republice jich existuje několik, namátkou uvádím např. *Centrum experimentální archeologie Vřestary, Archeoskanzen v Březně u Loun* či *Villa Nova Uhřínov – středisko experimentální archeologie a regionálních dějin*.

³⁸ LANGER, Jiří. *Evropská muzea v přírodě*. Praha: Baset, 2005. Atlas památek. s. 16. ISBN 80-7340-069-3.

³⁹ DRAGON, Bohumír. Několik poznámek k budování a provozu archeologického muzea v přírodě. In: *Živá archeologie: (Re)konstrukce a experiment v archeologii*. Hradec Králové: Společnost experimentální archeologie, 2006, roč. 7, s. 88. ISSN 1213-1628.

⁴⁰ TICHÝ, Radomír. Archeopark pravěku ve Vřestarech: základní teze. In: *Rekonstrukce a experiment v archeologii: studie, materiály, zprávy, zahraničí, popularizace, polemika, recenze*. Hradec Králové: Společnost experimentální archeologie, 2009, č. 10, s. 83–89. ISSN 1213-1628.

⁴¹ VÁLKA, Miroslav. Archeoskanzeny jako forma prezentace kulturního dědictví a její využití v turistickém ruchu. In: *Etnologické rozpravy*. Bratislava: Ústav etnológie SAV, Slovenské národné múzeum, Národopisná spoločnosť Slovenska, 2005, roč. XII, čís. 2, s. 145-156. ISSN 1335-5074.

⁴² STRÁNSKÝ, Zbyněk. *Archeologie a muzeologie*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 185. 80-210-3861-6.

2 Doba laténská

V 5. století př. n. l. se začala v oblasti severně od Alp rozvíjet kultura, jejímiž nositeli byli Keltové. Vědci pro ni zvolili název podle švýcarského naleziště La Tène na břehu Neuchâtelského jezera. Svůj význam získalo naleziště v polovině 19. století, kdy zde archeologové našli první železné předměty z období mladší doby železné. Jednalo se například o železné meče, spony, nářadí atp. Na přelomu let 1853 a 1854 poklesla vlivem přírodních podmínek úroveň vodní hladiny, a tím se zpřístupnila část dna jezera. Příležitosti prozkoumat tato běžně nedostupná místa využil švýcarský badatel Ferdinand Keller, který zde objevil další železné předměty a zbytky několika mostů. V následujících letech se zkoumání v této oblasti věnovalo mnoho badatelů, nicméně první systematický výzkum odborníci provedli až v letech 1907–1917 a bylo objeveno kolem 2500 rozličných předmětů z mladší doby železné.⁴³

Na základě nalezených předmětů, které se významně lišily od dochovaných předmětů z Hallstattu, rozdělil roku 1872 archeolog *Hans Hildebrandt* dobu železnou na dvě období – starší dobu železnou, tzv. halštatskou, kterou datoval do let 800–500 př. n. l., a mladší dobu železnou, tzv. laténskou, kterou datoval do let 500 př. n. l. – 0.⁴⁴

2.1 Keltové

Keltové patřili spolu s následujícími Germány a Slovany k prvním velkým skupinám obyvatel na našem území, které známe jménem. Keltská kultura a všeobecně historie Keltů patří v posledním půlstoletí k vyhledávaným tématům lidského zájmu. S tímto zájmem také souvisí neustálé přibývání nových poznatků, zpřesňování zjištěných faktů a generování stále nových hypotéz.

Nejstarší důkazy o existenci keltského etnika pocházejí z oblasti západní části italských Alp, kde byly nalezeny tzv. lepontské nápisy, které pocházejí již ze 7. století př. n. l. S ohledem na kulturní kontinuitu v této oblasti existují mezi historiky názory, že Keltové obývali tuto oblast již od střední doby bronzové.⁴⁵

⁴³ ČIŽMÁROVÁ, Jana. *Encyklopedie Keltů na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004. s. 75–76. ISBN 978-80-727-7249-0.

⁴⁴ Tamtéž. s. 75–76.

⁴⁵ BOUZEK, Jan. *Keltové českých zemí v evropském kontextu*. Praha: Triton, 2009. s. 15. ISBN 978-80-7387-233-5.

První historiografické zmínky o Keltech se objevují v dílech římských a řeckých autorů přibližně v polovině 1. tisíciletí př. n. l.⁴⁶ Z takto dochovaných děl se dozvídáme například informace o tom, jak tehdejší obyvatelé Evropy označovali keltské etnikum. Zatímco obyvatelé jižních oblastí evropského kontinentu označovali Kelty souhrnně slovem barbaři, a to zejména kvůli krvelačným a dobovačným nájezdům na nejbohatší střediska té doby, Řekové a Římané pro ně měli svá specifická označení. Obyvatelé v oblasti starověkého Řecka je označovali jako Keltoi, Keltové, Římané je nazývali keltským lidem, tedy Galli, Galové. Od tohoto označení byl později odvozen i název rozlehlého západoevropského území, které Keltové obývali. Později se objevilo také označení Galatae, Galati, které označovalo obyvatele vnitřní části Malé Asie, kam až Galové/Keltové pronikli.⁴⁷

Dále z antických děl získáváme informace o keltském osídlení. Jako první se o Keltech zmiňuje *Hekataios z Milétu*, který hovoří o zemi Keltiké a zasazuje ji do sousedství Ligurie.^{48, 49} Lehce odlišné informace přináší *Hérodotos z Halikárnassu*, „otec dějepisectví“⁵⁰, který se ve svém díle *Historie* zmiňuje o zemi Keltů a situuje ji do oblasti kolem pramene řeky Istros⁵¹ u města Pyrene. Současně zde popisuje obchodní vztahy mezi Kartáginci a Kelty.⁵²

Dalším autorem, který se ve svém díle o Keltech zmínil, byl *Poseidónios z Apameie*. Originální dílo se do dnešních dob nedochovalo, nicméně citace, ve kterých se Poseidónios o Keltech zmiňuje, se objevují ve *Strabónově* díle *Geografie*. Poseidónios zaznamenal kolem roku 113 př. n. l. informace o střetu keltského kmene Bójů s Cimbrů a Teutony. Přestože ve své zprávě uvádí, že náčelníci mezi sebou mluvili keltskými jazyky a zmiňuje se o zvycích, které jsou pro Kelty charakteristické, vědci se domnívají, že se jednalo o tažení germánských kmenů z oblasti dnešního Dánska, ke kterým se postupně připojili příslušníci z kmene Teutonů a Ambronů. Současně je tato zpráva považována za první zmínku

⁴⁶ WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Praha: Libri, 2007. Archeologie, geografie, historie a pomocné vědy historické. s. 8. ISBN 80-7277-053-5.

⁴⁷ FILIP, Jan. *Keltská civilizace a její dědictví*. Praha: Academia, 2004. s. 11–12. ISBN 80-200-1256-7.

⁴⁸ Ligurie je oblast ležící při Ligurském moři v severozápadní Itálii. Název je odvozován od původních obyvatel – Ligurů, kteří byli postupně vystřídáni Langobardy a Franky. V průběhu 2. století př. n. l. byla tato oblast začleněna do Římské říše. Viz Ligurie. *Wikipedie: Otevřená encyklopedie*. [online]. Dostupné z URL: <<https://cs.wikipedia.org/wiki/Ligurie>>. [Citováno dne 2019-08-28].

⁴⁹ FILIP, Jan. *Keltská civilizace a její dědictví*. Praha: Academia, 2004. s. 50. ISBN 80-200-1256-7.

⁵⁰ Spojením „otec dějepisu“ označuje Herodota z Halikárnassu římský řečník, filosof a spisovatel Marcus Tullius Ciceró v prvním století př. n. l.

⁵¹ Označení pro řeku Dunaj.

⁵² BOUZEK, Jan. *Keltové českých zemí v evropském kontextu*. Praha: Triton, 2009. s. 15. ISBN 978-80-7387-233-5.

o Čechách.⁵³ Boje mezi Římany a Galy popsal ve svém díle *Zápisky o válce galské Gaius Julius Caesar*, dále se pak objevují informace u *Tita Livia*, autora *Římských dějin*, nebo *Publia Cornelia Tacita*.⁵⁴

Kromě písemných pramenů jsou informace o mladší době železné získávány prostřednictvím archeologických výzkumů, na jejichž základě lze sestavovat hypotézy o možném keltském osídlení. S první hypotézou přichází *Jan Bouzek*, který spojuje přesuny Keltů v období 6. a 5. století s nástupem Skythů z východu. Vlivem skythských dobytých nájezdů, které J. Bouzek dokládá archeologickými nálezy v oblasti západních Čech či Lužici, jež jsou obdobami nálezů např. v Tatarstánu, mělo dojít k přesunu jantarové stezky směrem na západ, tedy do oblasti dnešních Čech a Rakouska, směrem do Etrurie.⁵⁵

Na J. Bouzka navazuje se svou hypotézou *Jan Filip*, který na podkladě archeologických indicií tvrdí, že v polovině 5. století př. n. l. došlo k úpadku hornodunajsko–východofrancouzského ústředí mladohalštatských vládců a tamní obyvatelstvo se tak začalo přesouvat různými směry. Jedna ze skupin směřovala dle J. Filipa na sever a severozápad do oblasti od dolního Neckaru po střední Rýn a Moselu. Jiná skupina se přesunula do Champagne a jižní části Francie. Další skupiny pokračovaly severovýchodně přes Bavorsko do jižních Čech a Rakouska. K přesunu mělo dojít také v jižním směru, pravděpodobně pod nátlakem germánského obyvatelstva ze severu.⁵⁶

Velkou pravděpodobnost zmíněných hypotéz potvrzují nejen nalezené artefakty, ale také události spojené s Kelty, o nichž se od roku 400 př. n. l. zmiňují antické prameny. Keltové začali v tomto období pronikat alpskými průsmyky do oblasti Popádí, kde dobývali a následně obsazovali bohatá města. Část kmenů pokračovala ve svých dobytých cestách dále na jih, jiné kmeny směřovaly svou pozornost ke Karpatské kotlině a oblasti Balkánského poloostrova. Z počátku zaznamenaly keltské kmeny úspěchy jak v oblasti Itálie, tak na Balkánském poloostrově. Ke změně situace došlo ve 3. století př. n. l., kdy se a Římanům se podařilo zatlačit je zpět na sever, stejná situace nastala také v oblasti Balkánského poloostrova. Definitivně byla převaha Keltů/Galů v oblasti severní Itálie

⁵³ WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Praha: Libri, 2007. Archeologie, geografie, historie a pomocné vědy historické. s. 10. ISBN 80-7277-053-5.

⁵⁴ Tamtéž. s. 10.

⁵⁵ BOUZEK, Jan. *Keltové českých zemí v evropském kontextu*. Praha: Triton, 2009. s. 17–19. ISBN 978-80-7387-233-5.

⁵⁶ FILIP, Jan. *Keltská civilizace a její dědictví*. Praha: Academia, 2004. s. 51–54. ISBN 80-200-1256-7.

ukončena roku 82 př. n. l., kdy se Gallia Cisalpina stala římskou provincií, v oblasti Panonie pak ztratili svou dominanci o několik let později.⁵⁷

2.1.1 Keltové na našem území

Určit přesné období, kdy se Keltové usadili na našem území, je poměrně náročné. Přestože existuje řada archeologických nálezů, písemných pramenů o keltském etniku, které považujeme za prokazatelnější, se dochovalo poměrně málo, žádný z nich navíc nelze vztáhnout pouze k území dnešních Čech.

Tradičně se o Keltech v Čechách mluví od doby příchodu kmene Bójů na začátku 4. století př. n. l., podle kterého nesou Čechy svůj název – *Boiohaemum*, tedy *Země Bójů*.⁵⁸ Podle zkoumaných pramenů se vědci domnívají, že se prvně o Bójích, jakožto o prvních historicky zjištěných obyvatelích, zmiňuje v 16. století *Daniel Adam z Veleslavína* v předmluvě jedné z vydávaných kronik. O vědecké zdůvodnění pravdivosti tohoto tvrzení se v 19. století zasloužili zejména *František Palacký* a *Jan Erazim Vocel*.⁵⁹

Někteří vědci označují příchod Bójů za invazi, prostřednictvím které byla do naší oblasti importována vyšší, laténská civilizace s řadou technických novinek. Jiní, poměrně troufale a trochou nadsázky, tvrdí, že Keltové na našem území žili 1500 let. Svůj názor opírají o plynulý vývoj od střední doby bronzové až k počátku doby laténské.⁶⁰

V poslední době se vědci v čele s *Jiřím Waldhauserem* odklánějí od doposud přijímané teorii o keltském osídlení. J. Waldhauser nikterak nezpochybňuje existenci či příslušnost Bójů ke keltskému etniku, ale vymezuje se proti po staletí vžitě představě, že se keltské *Boiohaemum* krylo s územím dnešních Čech. Oporu pro svá tvrzení hledá v díle G. I. Caesara, který zasazuje sídlo Bójů do sousedství keltského kmene Helvétů, obyvatel oblasti Horního Porýní, zejména oblasti dnešního severního Švýcarska. Jako další argument J. Waldhauser využívá geografického umístění keltského sídla Boiodurum, později Boiotro, které se bezpochyby rozkládalo na území dnešního Pasova, což také nekoresponduje s českým územím. Do třetice zmiňuje problém osídlení Čech v tom smyslu, že Caesar

⁵⁷ FILIP, Jan. *Keltská civilizace a její dědictví*. Praha: Academia, 2004. s. 52–58. ISBN 80-200-1256-7.

⁵⁸ SLABINA, Miloslav. *Keltové na Šumavě: za tajemstvím Obřího hradu*. Vimperk: Správa Národního parku a Chráněné krajinné oblasti Šumava, 2005. s. 11. ISBN 80-7036-179-4.

⁵⁹ FILIP, Jan. *Keltská civilizace a její dědictví*. Praha: Academia, 2004. s. 12–14. ISBN 80-200-1256-7.

⁶⁰ SLABINA, Miloslav. *Keltové na Šumavě: za tajemstvím Obřího hradu*. Vimperk: Správa Národního parku a Chráněné krajinné oblasti Šumava, 2005. s. 11. ISBN 80-7036-179-4.

zasazuje do Hercýnského lesa⁶¹ také sídla dalšího keltského kmene, (Volků)-Tektoságů.⁶² Těm nebyla v české archeologii věnována pozornost a poměrně dlouho převažoval názor, že se na našem území vyskytoval pouze jediný bójský kmen, nicméně na základě zkoumání keltských mincí na našem území došlo k rozlišení těchto dvou kmenových identit.⁶³ Otázkou také zůstává, zda Bójové byli jedním z keltských kmenů, nebo se jednalo o souhrnné označení pro několik konkrétních kmenů. Na tuto otázku zatím žádný z prostudovaných pramenů nepřináší jasnou odpověď.

Přestože Boiohaemum nelze ztotožnit s celým územím naší země, je pravděpodobné, že Bójové obývali jižní a jihozápadní část Čech, zatímco území (Volků)-Tektoságů se rozkládalo podél hranic germánského světa, tedy v oblasti severních Čech, přes Slezsko až na Moravu. Svůj pravděpodobný vliv, nelze však říct jak velký, zde měli také Kotíni, kteří sídlili v oblasti dnešního Slovenska.⁶⁴

Závěrem tedy lze shrnout, že Keltové obývali Čechy s velkou pravděpodobností od přelomu 6.–5. století př. n. l. do konce 1. století př. n. l., kdy po příchodu nového germánského etnika veškeré zprávy o nich vymizely.

⁶¹ „A bývaly dříve doby, kdy Galové předčili Germány statečností, sami je napadali válkou a pro přelidnění i nedostatek orné půdy posílali za Rýn osadníky. A tak nejurodnější kraje Germánie kolem Hercýnského lesa, který, jak čtu, byl z doslechu znám Eratosthenovi a ještě některým Řekům a který oni nazývají Orkynským, zabrali Volkové Tektosázští a usadili se tam. Ten kmen se ve svých sídlech drží podnes a je nejvyš proslulý svou spravedlností a slávou válečnou.“ Viz CAESAR, Iulius, Gaius. *Zápisky o válce galské*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1964. Živá díla minulosti. s. 163.

⁶² WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Praha: Libri, 2007. Archeologie, geografie, historie a pomocné vědy historické. s. 8. ISBN 80-7277-053-5.

⁶³ DOBESCH, G. *Caesars Volcae Tectosages in Mitteleuropa*. In: LEITNER, Friedrich W. *Carinthia Romana und die römische Welt: Festschrift für Gernot Piccottini zum 60. Geburtstag*. Klagenfurt: Geschichtsverein für Kärnten, 2001, s. 79–102. ISBN 3-85454-098-1.

⁶⁴ BOUZEK, Jan. *Keltové českých zemí v evropském kontextu*. Praha: Triton, 2009. s. 163. ISBN 978-80-7387-233-5.

3 Institute a spolky věnující se rekonstrukci minulosti

Za posledních 25 let vznikla na našem území řada vědeckých a zájmových institucí zaměřujících se svou činností na dobu laténskou. V mnohých případech jsou jejich neopomenutelnou součástí spolky, které buď stojí za vybudováním daných institucí, nebo s nimi alespoň spolupracují na zážitkových a vzdělávacích akcích pro veřejnost. Hlavní náplní těchto skupin bývá tzv. living history a historical re-enactment, které, jak jsem již uvedla v předchozích kapitolách, nejsou částí odborné veřejnosti chápány jako disciplíny experimentální archeologie. Přistoupíme-li však na terminologii Zdeňka Smetánky, lze tuto jejich činnost označit pojmem blízkým, tedy experienciální archeologie.

Z důvodu zmíněné terminologické nejednotnosti jsem se rozhodla do této kapitoly zařadit české i zahraniční instituce, které poskytují možnost prožít a pochopit minulost v době laténské a svou činností se snaží o rekonstruování minulých procesů. Domnívám, že právě jejich aktivita je významná z hlediska didaktického.

3.1 Keltský archeopark Nasavrky

V současné době *Země Keltů*⁶⁵, do které Keltský archeopark Nasavrky⁶⁶ spadá, patří díky své komplexnosti k nejrozsáhlejším a nejpropracovanějším institucím se zaměřením na dobu laténskou na našem území. Areál archeoparku se nachází 2 km od doposud jediného známého východočeského keltského oppida v České Lhotici, a právě tato archeologická lokalita se stala svými nálezy předobrazem pro řadu staveb ve zmíněném komplexu, na jehož budování se podílí keltský spolek *Boii*.⁶⁷

3.1.1 Historie archeoparku

Archeopark je součástí, respektive centrem, celku nazvaného *Země Keltů*, který zahrnuje celkem tři části – naučnou stezku, expozici v nasavrckém zámku a již zmiňovaný areál archeoparku.⁶⁸

⁶⁵ Viz Příloha č. 1.

⁶⁶ Viz Příloha č. 2.

⁶⁷ Keltský skanzen. *Země Keltů*. [online]. Dostupné z URL: <<https://zemekeltu.cz/zeme-keltu/keltsky-skanzen/>>. [Citováno dne 2019-09-20].

⁶⁸ Tamtéž.

Jako první vybudoval spolek Boii v roce 2003 naučnou stezku s názvem *Keltská stezka Železnými horami*, jež od počátku spojovala obec Nasavrky s nedalekým keltským oppidem v České Lhotici. Trasa začíná u zámku v Nasavrkách, vede údolím řeky Chrudimky do obce Hradiště a směřuje do již zmiňované archeologické lokality keltského oppida. Odtud směřuje zpět do Nasavrk a je v současné době ukončena právě v areálu archeoparku. Edukační význam stezky dokládá celkem 20 naučných tabulí, které se vztahují k archeologii, ale i světové a české keltské kultuře.⁶⁹

V následujícím roce vytvořil spolek Boii další část Země Keltů, a to expozici s názvem *Po stopách Keltů*. V tomto případě členové spolku vybudovali zážitkovou výstavu a umožnili tak návštěvníkům seznámit se prostřednictvím interaktivních technologií s keltskými řemesly, pohřebním ritem, keltským obydlím atp. Součástí expozice je také model oppida Česká Lhotice, interiér panského domu či dioráma ze života Keltů.⁷⁰

Posledním a největším projektem Země Keltů je vlastní areál keltského archeoparku, s jehož budováním začal spolek Boii roku 2011 a veřejnosti jej zpřístupnil v listopadu 2016. Jedná se o rekonstrukci keltského oppida z mladší doby železné, které v současné době tvoří kolem deseti dokončených a pěti rozestavěných staveb. Areál zahrnuje jak stavby obytné, tak řemeslné a náboženské. K rekonstruovaným stavbám patří například klešťová brána, dům kováře, dům hrnčíře, kovárna, sýpka, kamenný kruh atp.⁷¹ Tvůrci archeoparku na svých oficiálních webových stránkách uvádějí, že: „... *Konstrukce obytných budov vycházejí z nálezových situací v Čechách. Menší, především hospodářské, objekty jsou navrženy s ohledem na technologické možnosti našich předků a dle znalostí typově srovnatelných staveb. I přes úsilí vycházet z dostupných vědeckých poznatků a použít přiměřené technologie a postupy je stávající podoba našeho keltského města jen jednou z možných interpretací. Na výstavbě se významnou měrou podílí dobrovolníci, část je vytvářena experimentálně.*“⁷²

⁶⁹ Naučná stezka. *Země Keltů*. [online]

Dostupné z URL: <https://zemekeltu.cz/pro-navstevniky__trashed/naucna-stezka/>. [Citováno dne 2019-09-20].

⁷⁰ Expozice. *Země Keltů*. [online]. Dostupné z URL: <<https://zemekeltu.cz/pro-navstevniky/expozice/>>. [Citováno dne 2019-09-20].

⁷¹ Keltský skanzen. *Země Keltů*. [online]. Dostupné z URL: <<https://zemekeltu.cz/zeme-keltu/keltsky-skanzen/>>. [Citováno dne 2019-09-20].

⁷² Tamtéž.

3.1.2 Historie spolku Boii

Spolek *Boii* založila v roce 2002 skupina dobrovolníků zajímající se o keltskou kulturu. Jedná se o neziskovou organizaci zaměřenou na uchování a propagaci keltského dědictví, která své pojmenování získala na základě latinského označení keltského kmene Bójů. Mezi hlavní aktivity spolku se řadí budování keltské vesnice v Nasavrkách, pořádání největšího keltského festivalu v Evropě, provozování tematické expozice atp.⁷³

3.1.3 Edukační a didaktické programy

Členové spolku Boii se snaží o popularizaci tématu doby laténské a svými aktivitami seznamují veřejnost s tradicemi, řemesly a dovednostmi keltských předků. Kromě edukačních programů pro školy nabízí archeoskanzen v průběhu celého roku řadu akcí, mezi něž patří například největší týdenní keltský festival v Evropě s názvem *Lughnasad*, příměstské tábory, dny věnované metalurgii, experimentální archeologii, oslavě svátku Samhain či *Jablkobraní*.⁷⁴

3.2 Archeopark pravěku Všestary

Druhou institucí, která významně zasáhla do rozvoje české experimentální archeologie, je Archeopark pravěku ve Všestarech⁷⁵. Přestože se svou činností nezaměřuje primárně na dobu laténskou, ale mapuje celé období pravěku od paleolitu po dobu římskou, je třeba jej do tohoto výčtu zařadit. Díky svému zaměření a komplexnosti jej odborná veřejnost považuje za unikát na našem území. Nachází se zde nejen repliky pravěkých obydlí, dílen atp., ale také budova muzea s moderní interaktivní expozicí a propracovaným didaktickým programem.⁷⁶

3.2.1 Historie archeoparku

Vzniku samotného archeoparku, jak jej známe dnes, předcházely mnohé aktivity, které zahrnovaly především experimenty s vytvářením pravěkých nástrojů, stavby pravěkých budov, život v nich atp.

⁷³ Členové. *Česká rada dětí a mládež*. [online]. Dostupné z URL: <<https://crdm.cz/clenske-organizace/boii-z-s/>>. [Citováno dne 2019-09-20].

⁷⁴ Akce. *Země Keltů*. [online]. Dostupné z URL: <<https://zemekeltu.cz/akce/>>. [Citováno dne 2019-09-20].

⁷⁵ Viz Příloha č. 3.

⁷⁶ Archeoskanzeny. *Archeologie na dosah*. [online]. Dostupné z URL: <<https://www.archeologienadosah.cz/odkazy/archeoskanzeny>>. [Citováno dne 2019-09-20].

Koncem 80. let provedla skupina dobrovolníků kolem osoby Radomíra Tichého experiment se stavbou pravěkého domu ve Chvaleticích. O několik let později navázali spoluprací s Univerzitou Hradec Králové a jejich aktivita tím nabyla na odbornosti. Původní dobrovolníky doplnili studenti již zmiňovaného Radomíra Tichého, tehdejšího docenta Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové, a přesunuli svou experimentální činnost do Borku u Hradce Králové, kde se v letech 1993–1998 podíleli na stavbě domu z mladší doby kamenné za použití dobových postupů a nástrojů.⁷⁷

Roku 1997 zaniklo dosavadní pracoviště v Borku u Hradce Králové a nově se tým Radomíra Tichého přemístil do Všestar, kde založil Centrum experimentální archeologie a položil tím základy budoucí pravěké vesnice. Studenti zde v rámci praxe stavěli pravěké domy za použití principů experimentální archeologie, v zimě postavené domy obývali a věnovali se např. výrobě keramiky, nástrojů, tavbě bronzu, železa atp. V následujících letech nabyl areál na významu a celý projekt se přesunul na Filozofickou fakultu Univerzity Hradec Králové.⁷⁸

V průběhu let 1998–2012 bylo všestarské Centrum experimentální archeologie veřejnosti nepřístupné, avšak vznikaly takové stavby, jakými jsou dlouhý dům ze starší doby bronzové, polozemnice, nadzemní sloupové domy ze starší a mladší doby železné⁷⁹, dílna bronzíře a železáře, přístřešky s keramickými pecemi, pohřebiště, mohyla atp. Posledním objektem, jehož stavba probíhala v letech 2009–2013 a v souvislosti s nímž došlo ke zpřístupnění veřejnosti, je budova vnitřní expozice, která je rozdělena do tří pater a nabízí návštěvníkovi pohled do podzemí, života pravěkého člověka a nebe. Tímto se stal Archeopark ve své době jedinečným, protože nikde ve střední Evropě neexistovala pravěká vesnice a zároveň muzeum se stálou expozicí.⁸⁰

V současné době probíhají v archeoparku tematické akce jako např. *Dny živé archeologie – Římané na okraji Impéria*, *Zručnost Keltů*, *Dožínky v mladší době kamenné* či *příměstské tábory – Osada prvních zemědělců*, *Život ve starověkém Římě*, *Příběh keltské osady* atp.⁸¹

⁷⁷ Informační tabule v Archeoparku pravěku Všestary. 12. října 2019. Soukromý archiv autorky.

⁷⁸ Informační tabule v Archeoparku pravěku Všestary. 12. října 2019. Soukromý archiv autorky.

⁷⁹ Viz Příloha č. 4.

⁸⁰ Informační tabule v Archeoparku pravěku Všestary. 12. října 2019. Soukromý archiv autorky.

⁸¹ Rozhovor s pracovníky Archeoparku pravěku Všestary. 12. října 2019. Soukromý archiv autorky.

3.2.2 Edukační a didaktické programy

Všestarský Archeopark nabízí celkem deset tematických edukačních programů, které se zabývají různými obdobími pravěku a starověku.

První program s názvem *Pravěk I.* se zaměřuje na vnitřní expozici, konkrétně na podzemí, kde je prezentována jak klasická, tak podvodní archeologie; dále pak na život pravěkého člověka a následně na nebe, kde se nachází výstava artefaktů a vrchní pohled na model pravěkého světa. Naopak exkurzi venkovní expozicí, tedy pravěkou vesnicí, žáci absolvují v rámci programu *Pravěk II. Armádou a bojem se zabývá program Řím I. a Jdeme na lov! Do boje!* a dějinami každodennosti pak *Řím II. Co vidíme, všechno sníme? Muziko, teď tu moji! Krása pravěké keramiky.* a *Do gala!* Tematika doby laténské je zahrnuta v programu s názvem *Jak Keltové ke kalhotám přišli.* Z rozhovoru s pracovníky archeoparku vyplynulo, že o poslední zmíněný program je nejmenší, dokonce téměř nulový zájem. Naopak nejžádanějším programem je *Řím I.*⁸²

3.3 Archeoskanzen Březno u Loun

Archeologický skanzen Březno u Loun⁸³ vystavěla v oblasti významného pravěkého naleziště skupina pod vedením Ivany Pleinerové jako vědecký experiment. Provozovatelé skanzenu a dobrovolníci budují repliky staveb a obydlí z období neolitu, eneolitu, doby železné, doby stěhování národů a raně slovanského období. Přestože v areálu nevznikla žádná stavba z laténského období, pořádá archeoskanzen ve spolupráci se skupinou *Boionia* řadu akcí, zaměřujících se na keltský život. Z tohoto důvodu jsem březenský archeoskanzen zařadila do tohoto výčtu.

3.3.1 Historie archeoskanzenu

První pokusy související s experimentální archeologií zde proběhly již roku 1975. Skupina archeologů tehdy experimentovala s tavbou železa v různých typech hutnických pecí. O několik let později, konkrétně roku 1981, se zde uskutečnil také první stavební pokus. Archeologové vybudovali na základě historických nálezů repliku slovanské polozemnice ze 6. století n. l. V následujících deseti letech zde vzniklo ještě několik replik pravěkých staveb z různých období. Kromě výstavby se uskutečnilo také několik pokusů zaměřených například na obývání pravěkého domu v zimním období, uskladňování plodin či výrobu

⁸² Rozhovor s pracovníky Archeoparku pravěku Všestary. 12. října 2019. Soukromý archiv autorky.

⁸³ Viz Příloha č. 5.

pravěkého plavidla. Roku 1992 se stal archeoskanzen součástí Oblastního muzea v Lounech.⁸⁴

Veškerá zmíněná činnost se stala základem pro dnešní podobu archeoskanzenu, který patří v České republice k těm nejstarším. Z obytných budov zde stojí již zmíněná slovanská polozemnice, slovanský dům či dlouhý dům, který je nejrozsáhlejší stavbou areálu. Dále pak dobrovolníci vybudovali pec na výpal keramiky, pec na chléb, několik řemeslných dílen, ohrady pro dobytek, experimentální pole, zásobní jámy či posvátný háj.⁸⁵

3.3.2 Historie skupiny Boionia

Historie skupiny Boionia je poměrně krátká. K jejímu založení došlo roku 2010, kdy se několik zakládajících členů rozhodlo, že vytvoří keltský kmen, prostřednictvím jehož činnosti budou širokou veřejnost seznamovat s keltskými řemesly a částečně také s bojovým uměním Keltů. V současné době je tedy činnost skupiny zaměřena na vyrábění replik keramiky, vybavení, zbraní, ale například také náradí. Od roku 2012 se účastní nejen českých, ale i zahraničních akcí s keltskou tematikou a spolupracují také právě s archeoskanzenem v Březně u Loun.

Jako svůj cíl si skupina stanovila jednak vytvoření experimentálního střediska pro odborníky, jednak vybudování archeoskanzenu/archeoparku, který by široké veřejnosti přibližoval život v době laténské.⁸⁶

3.3.3 Edukační a didaktické programy

Archeoskanzen nabízí v průběhu celého roku program pro školy s názvem *Žít pravěk*, v jehož rámci si žáci vyzkoušejí činnosti od opracování kamene, přes rozdělení ohně až po mletí mouky dobovými technologiemi. Program je časově i náplní přizpůsoben věku a počtu účastníků a odehrává se přímo v prostředí archeoskanzenu, v případě nepřízně počasí je připraveno zázemí v neolitickém dlouhém domě. Zajímavou variantou je absolvování takového programu i s přespáním přímo v areálu archeoskanzenu.⁸⁷ O kvalitě a úspěšnosti

⁸⁴ ŠTAUBER, Bedřich. Archeologický skanzen Březno a jeho muzejní využití. In: *(Re)konstrukce a experiment v archeologii*, 1/2000. Hradec Králové: Společnost experimentální archeologie, 2000. s. 149–150. ISBN 80-238-6014-3.

⁸⁵ O archeoskanzenu. *Archeoskanzen Březno u Loun*. [online]. Dostupné z URL:

<<https://www.archeoskanzenbrezno.cz/historie-vyzkumu-v-brezne/>>. [Citováno dne 2019-09-20].

⁸⁶ O nás. *Boionia*. [online]. Dostupné z URL: <<http://www.boionia.cz/>>. [Citováno dne 2019-09-20].

⁸⁷ Pro školy. *Archeoskanzen Březno u Loun*. [online]. Dostupné z URL:

<<https://www.archeoskanzenbrezno.cz/pro-skoly/>>. [Citováno dne 2019-09-20].

tohoto edukačního programu svědčí fakt, že se v roce 2018 umístil na 1. místě ceny Karla Absolona za popularizaci archeologie a získal ocenění *Zlatý mamut*.⁸⁸

V roce 2019 začala spolupráce archeoskanzenu a spolku *Semínko země* projektem *Přírodní klub kořínek*, který v areálu archeoskanzenu nabízí tvořivé programy při víkendových akcích, výpravy pro děti do přírody během brigád a workshopů pro dospělé, letní příměstský tábor ve skanzenu a od září celotýdenní přírodní pravěký klub pro předškoláky.⁸⁹

Kromě programu pro školy je v průběhu roku připravena řada akcí, zaměřující se na různá historická období a různé aktivity, včetně laténského období a života Keltů. V roce 2019 se konaly akce *Jarilo*, oslava začátku jara, *Metalurgia*, *Duch hlíny*, *Piktoo*, *Kvaš*, *Nakamení*, výroba štípaných a broušených nástrojů, *Sluncovrat* atp.

3.4 Pravěká osada Křivolík

Pravěkou osadu Křivolík⁹⁰ vystavěli nedaleko České Třebové členové keltského spolku *Bacrie*. Jedná se o centrum experimentální archeologie, v jehož rámci probíhá budování konstrukcí domů dobovými postupy a s nasazením ruční práce. Přestože se osada nezaměřuje primárně na dobu laténskou, díky stavbám a edukačním programům své místo v tomto výčtu na Kelty se zaměřujících institucí bezpochyby má.

3.4.1 Historie osady

První experimenty s pravěkým zemědělstvím členové spolku *Bacrie* uskutečnili roku 2007. Postupem času vystavěli řadu funkčních zemědělských, řemeslných, náboženských a obytných budov, čímž vytvořili rekonstrukci pravěké osady. Z řemeslných staveb stojí za zmínku kovárna z doby železné, milíř a několik druhů pecí – vápenná, kovolitecká, víceúčelová svahová a dvoukomorová hrnčířská – které jsou aktivně využívány k vyrábění nástrojů. Z obytných budov zde nalezneme kúlový dům doby halštatské, jenž je postaven podle nálezů z Křimic, polozemnici odpovídající mladší době železné a tábořiště lovců a sběračů, které se kvůli snaze naznačit odlišný způsob života nachází mimo osadu.

⁸⁸ Vítězné projekty. *Cena Zlatý mamut*. [online]. Dostupné z URL: <<https://cenazlatymamut.cz/rocniky/rocnik-2018/vitezne-projekty-1-rocniku>>. [Citováno dne 2019-09-20].

⁸⁹ O archeoskanzenu. *Archeoskanzen Březno u Loun*. [online]. Dostupné z URL: <<https://www.archeoskanzenbrezno.cz/historie-vyzkumu-v-breznem/>>. [Citováno dne 2019-09-20].

⁹⁰ Viz Příloha č. 6.

K náboženským místům lze bezpochyby zařadit pohřebiště, germánskou svatyni, a svatobor – posvátný les. K dokreslení atmosféry každodenního života pravěkého člověka vznikla zemědělská pole, přístaviště monoxylů a ohrady pro pasoucí se zvířata.⁹¹

Osada je unikátní nejen zcela volným přístupem, ale také chovem tarpanů stepních a tarpanů lesních. Jedná se o divoké koně, kteří v 19. století vyhynuli a jež se podařilo křížením rekonstruovat téměř do původní podoby.⁹²

3.4.2 Historie sdružení Bacrie

V roce 2007 vytvořila skupina lidí se zájmem o pravěk sdružení Bacrie. Dle vysvětlení na oficiálních stránkách název vychází z dialektu ostrovních Keltů a v překladu údajně znamená divoký kanec.⁹³

Sdružení se účastní řady tuzemských i zahraničních akcí se zaměřením na pravěk a současně pracuje na vlastním projektu Pravěké osady Křivolík, v níž se snaží nejen o popularizaci pravěku, ale také o využití metod experimentální archeologie při její výstavbě.

3.4.3 Edukační a didaktické programy

Přestože se jedná o zcela volně přístupný komplex, nabízí osada Křivolík tři varianty vzdělávacích programů – *Cesta do pravěku*, *V čase Keltů* a *Mezi lovci a sběrači*. Jednotlivé programy jsou založeny na principu učení zážitkem a zahrnují jak prohlídku areálu, tak možnost zúčastnit se dílen s řemesly vztahujícími se k danému historickému období.⁹⁴

V rámci bloku *Cesta do pravěku* se žáci seznámí s vývojem nástrojů a technologií napříč dobou kamennou, bronzovou a železnou. Program *V čase Keltů* zaměřuje pozornost především na keltské nástroje, zemědělství, řemesla a pohřbívání. Žáci si díky dílnám vyzkoušejí práci zemědělce, řemeslníka, válečníka či druida. Poslední program s názvem *Mezi lovci a sběrači*, jehož nabídku osada ve školním roce 2018–2019 pozastavila, nabízel

⁹¹ Mapa Pravěké Osady Křivolík *Pravěká osada Křivolík*. [online]. Dostupné z URL: <<http://www.krivolik.cz/mapa>>. [Citováno dne 2019-10-22].

⁹² Křivolík: Pravěká osada není jen zábava a poučení, ale především dřina. *Deník.cz*. [online]. Dostupné z URL: <<https://www.denik.cz/pardubicky-kraj/krivolik-praveka-osada-neni-jen-zabava-a-pouceni-ale-predevsim-velika-drina-2014.html>>. [Citováno dne 2019-10-22].

⁹³ O Osadě Křivolík. *Pravěká osada Křivolík*. [online]. Dostupné z URL: <<http://www.krivolik.cz/proc-prase-bacrie>>. [Citováno dne 2019-10-22].

⁹⁴ Programy pro školy. *Pravěká osada Křivolík*. [online]. Dostupné z URL: <<http://www.krivolik.cz/skolni-exkurze/programy-pro-skoly>>. [Citováno dne 2019-10-22].

pohled do období paleolitu a mezolitu. Žáci měli možnost seznámit se s životem pravěkého lovce, jeho nástroji, technologiemi, plodinami a prvním domestikovaným zvířetem.⁹⁵

3.5 Skanzen Altamira Kosmonosy

Dětský pravěký skanzen Altamira Kosmonosy⁹⁶ vybuďovalo koncem 20. století Dětské sdružení Altamira, které se svou činností zaměřuje na rekonstruování minulosti napříč historickými obdobími – od pravěku až po středověk.

3.5.1 Historie skanzenu

Historie skanzenu je spojena s utvářením dětského sdružení Altamira, jehož počátky sahají do roku 1986. V tomto roce vytvořila skupina dvaceti zájemců o historii oddíl SOPEA, Stanice ochrany přírody a experimentální archeologie, a uskutečňovala výlety do přírody či první archeologické pokusy. K oficiálnímu založení organizace, pod níž oddíl SOPEA spadal, došlo roku 1992. Téhož roku započala v Kosmonosech výstavba skanzenu, který měl v budoucnu sloužit jako celoroční základna organizace a místo pro provádění experimentů. Členové sdružení veškerou činnost konzultovali s odborníky na archeologii a díky vlastnímu zdokonalování se Skanzen Altamira získal statut významného centra dětské experimentální archeologie v ČR.⁹⁷

V současné době areál tvoří více než desítka staveb, z nichž nejdominantnější budova⁹⁸, ve tvaru tří kružnic, poskytuje zázemí pro oddíly a pro expozici výrobků dětské experimentální archeologie.⁹⁹ Mezi další stavby patří vstupní brána, středověká sklářská huť, dílna pro tavbu bronzu, keltská polozemnice, která rekonstruuje nález z Markvartic u Dolního Bousova,

⁹⁵ Programy pro školy. *Pravěká osada Křivolík*. [online].

Dostupné z URL: <<http://www.krivolik.cz/skolni-exkurze/programy-pro-skoly>>. [Citováno dne 2019-10-22].

⁹⁶ Viz Příloha č. 7.

⁹⁷ Historie vzniku. *Altamira. Dětské zájmové sdružení experimentální archeologie*. [online].

Dostupné z URL: <http://www.altamira.cz/?page_id=597>. [Citováno dne 2019-11-22].

⁹⁸ Viz Příloha č. 8.

⁹⁹ Pravěký skanzen Altamira v Kosmonosech. *Kudy z nudy*. [online].

Dostupné z URL: <<https://www.kudyznudy.cz/aktivity/praveky-skanzen-altamira>>. [Citováno dne 2019-11-22].

metalurgické hutě, keramické pracoviště, pekařská dílna, tkalcovská dílna, středověký chlév a obroh^{100,101}.

3.6 Archeopark Prášíly

Sdružení *Keltoi* provozovalo do srpna 2019 v těsné blízkosti šumavské obce Prášíly keltský archeopark. Kvůli několika požárům zde od roku 2017 probíhala rozsáhlá rekonstrukce zničených staveb, avšak z rozhodnutí obce Prášíly muselo sdružení areál definitivně uzavřít, ohořelé budovy strhnout a ostatní objekty přemístit.¹⁰²

3.6.1 Historie archeoparku

Ke vzniku prášílského archeoparku přispěla významnou měrou mezinárodní spolupráce dvou keltských sdružení – českého *Keltoi* a německého *Gabreta*. První oficiální jednání o vzájemné podpoře při stavbě archeoparků a vzájemné návštěvě na konaných akcích probíhala od listopadu 1998. Vše vyvrcholilo roku 2005, kdy sdružení *Keltoi* zahájilo budování prášílského archeoparku.¹⁰³

Ještě téhož roku tamní dobrovolníci dokončili stavbu prvního obytného srubu, který však v květnu 2008, po zásahu neznámého žháře, shořel.¹⁰⁴ Po necelém měsíci existence archeoparku se zde uskutečnil festival keltské kultury *Lughnasad*, který se opakoval i v následujících letech. O několik měsíců později proběhla také oslava keltského svátku *Samhain* a archeopark postupně nabýval na významu.¹⁰⁵

¹⁰⁰ „Oboroh je označení pro druh jednoduché stodoly se stanovou střechou. Konstrukce oborohu se skládá ze čtyř vysokých kůlů zapuštěných do země, po nichž se střecha dle potřeby může posunovat nahoru a dolů. Slouží zejména pro uskladnění sena.“ Viz Obroh. *Wikipedie: Otevřená encyklopedie*. [online].

Dostupné z URL: <<https://cs.wikipedia.org/wiki/Oboroh>>. [Citováno dne 2019-11-22].

¹⁰¹ Plán areálu. *Altamira. Dětské zájmové sdružení experimentální archeologie*. [online].

Dostupné z URL: <http://www.altamira.cz/?page_id=613>. [Citováno dne 2019-11-22].

¹⁰² Prohlídka a vstup do archeoparku. *Archeopark Prášíly*. [online]. Dostupné z URL:

<<https://www.archeoparkprasily.cz/archeopark/archeopark-prasily/info-archeopark-prasily/82-prohlidka-a-vstup-do-archeoparku>>. [Citováno dne 2019-09-22].

¹⁰³ Výstavba osady Keltů v Prášílech. *Archeopark Prášíly*. [online]. Dostupné z URL:

<<https://www.archeoparkprasily.cz/akce-prasily/akce-prasily-2005/39-vystavba-osady-keltu-v-prasilech%20%20>>. [Citováno dne 2019-09-22].

¹⁰⁴ Požár zničil repliku keltského srubu. *Archeopark Prášíly*. [online]. Dostupné z URL:

<<https://www.archeoparkprasily.cz/akce-prasily/akce-prasily-2008/57-%20pozar-znicil-repliku-keltskeho-srubu%20%20>>. [Citováno dne 2019-09-22].

¹⁰⁵ Výstavba osady Keltů v Prášílech. *Archeopark Prášíly*. [online]. Dostupné z URL:

<<https://www.archeoparkprasily.cz/akce-prasily/akce-prasily-2005/39-vystavba-osady-keltu-v-prasilech%20%20>>. [Citováno dne 2019-09-22].

V roce 2006 vznikly stavby jako přístřešek pro ražbu mincí a tkalcovství¹⁰⁶, přístřešek pro výrobu keramiky¹⁰⁷, pohanská svatyně¹⁰⁸ a především panský dům¹⁰⁹, který se stal dominantou archeoparku. Replika domu byla postavena na základě nálezu v Mšeckých Žehrovicích a jednalo se o jedinou rekonstrukci tohoto typu v České republice.¹¹⁰ 31. prosince 2016 objekt shořel, opět po zásahu neznámého žháře¹¹¹. Kvůli této události muselo sdružení *Keltoi* archeopark uzavřít.¹¹²

Odborná veřejnost považovala prášilský archeopark za unikátní zejména kvůli replice kleš'ové brány, která představovala největší rekonstrukci keltské vstupní brány ve střední Evropě. Její rekonstrukce započala roku 2006 a vznikala podle nálezu objektu brány a opevnění z oppida Nevězice. Spolu s ní vznikla také lícovaná zeď o celkové délce 40 m.¹¹³

V době existence archeoparku probíhala také řada experimentů, jak například výroba dřevěného uhlí, tavba železa, odlévání bronzu atp.

3.6.2 Historie sdružení Keltoi

Na přelomu let 1993 a 1994 se oddělilo budoucí sdružení Keltoi od jiné tehdy existující společnosti, jež se zaměřovala na práci s dětmi. Podle stanov tak vzniklo sdružení, jehož

¹⁰⁶ Tkaní – přístřešek na výrobu látek a mincovnictví. *Archeopark Prášíly*. [online]. Dostupné z URL: <<https://www.archeoparkprasily.cz/o-archeoparku-prasily/28-tkani-pristresek-na-vyrobu-latek-a-mincovnictvi>>. [Citováno dne 2019-09-22].

¹⁰⁷ Keramika – přístřešek. *Archeopark Prášíly*. [online]. Dostupné z URL: <<https://www.archeoparkprasily.cz/o-archeoparku-prasily/29-keramika-pristresek>>

¹⁰⁸ Pohanská svatyně. *Archeopark Prášíly*. [online]. Dostupné z URL: <<https://www.archeoparkprasily.cz/o-archeoparku-prasily/24-pohanska-svatyne>>. [Citováno dne 2019-09-22].

¹⁰⁹ Viz Příloha č. 9.

¹¹⁰ Velký dům – panský dům. *Archeopark Prášíly*. [online]. Dostupné z URL: <<https://www.archeoparkprasily.cz/o-archeoparku-prasily/30-velky-dum-pansky-dum>>. [Citováno dne 2019-09-22].

¹¹¹ Viz Příloha č. 10.

¹¹² Panský dům se po požáru nacházel v havarijním stavu. Expertízy prokázaly, že se jednalo o zásah žháře, kterého se ovšem nepodařilo v následujících měsících dopadnout. Obec Prášíly nařídila archeopark s okamžitou platností uzavřít, neboť ve volně přístupném areálu hrozilo případným návštěvníkům nebezpečí úrazu. Přestože sdružení Keltoi usilovalo o zrekonstruování domu a znovuotevření archeoparku, obec Prášíly nařídila v srpnu 2019 některé budovy přemístit a areál archeoparku zbourat. Jako důvod uvedla četnost požárů, které ohrožují okolní obecní stavby. Viz Panský dům zapálil žhář. *Archeopark Prášíly*. [online]. Dostupné z URL: <<https://www.archeoparkprasily.cz/akce-prasily/188-prasily-2017/4249-pansky-dum-zapalil-zhar>>. [Citováno dne 2019-09-22].

¹¹³ Vstupní brána – opevnění – Kleš'ová brána. *Archeopark Prášíly*. [online]. Dostupné z URL: <<https://www.archeoparkprasily.cz/o-archeoparku-prasily/25-vstupni-brana-opevneni-klestovita-brana>>. [Citováno dne 2019-09-22].

posláním je „...rozvíjet kulturní a společenský život, práce s dětmi a mládeží a organizování akcí pro děti mládež i dospělé.“¹¹⁴

V následujících letech zaštitila Keltoi také řadu dceřiných společností, které zajišťovaly činnost veškerých programů pro veřejnost. Nejvýznamnější aktivitou této organizace bylo provozování několika keltských archeoparků, z nichž mezi nejznámější patří právě archeopark Prášíly a *Isarno Letovice*. Oba tyto projekty ovšem skončily neúspěšně, objekty byly uzavřeny a zrušeny.¹¹⁵

3.7 Keltská vesnice Gabreta

Přestože se keltská vesnice Gabreta¹¹⁶ nenachází na území České republiky, důvodem pro její zařazení do výčtu je jednak její relativní blízkost k českým hranicím – nachází se v oblasti Bavorského lesa, v blízkosti měst Pasov, Deggendorf a Zwiesel (Cvikov), jednak mezinárodní spolupráce sdružení Gabreta s českým keltským sdružením Keltoi, s nímž se podílela na budování již zmíněného prášílského archeoparku.

3.7.1 Historie vesnice

Vesnice Gabreta, jejíž název odvozujeme z keltského¹¹⁷ označení oblasti Šumavy a Bavorského lesa, je situována do německé obce Ringelai-Lichtenau, místa, kde archeologové v druhé polovině 20. století našli pozůstatky keltského osídlení. Její budování, založené na principech experimentální archeologie, probíhalo pod vědeckým dohledem katedry římské provinciální archeologie University Passau od roku 1997.¹¹⁸

V časovém horizontu 22 let zde vznikla téměř desítky staveb, jejichž dominantou se stal pro svou dobu neobvyklý tzv. panský dům¹¹⁹. Předlohou pro jeho stavbu je nález ze 4.–3. století

¹¹⁴ Základní informace o KELTOI. *Boiohaemum – Ve stopách předků*. [online]. Dostupné z URL: <<https://www.keltoi.cz/keltoi/o-keltoi/104-zakladni-informace-o-keltoi-2>>. [Citováno dne 2019-09-22].

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Viz Příloha č. 11.

¹¹⁷ Ptolemaios označil oblast Českého/Bavorského lesa jako γαβρέτα ύλη. Objevují se názory, že označení Gabreta, jak je Ptolemaiosův pojem překládán, není původu keltského, ale řeckého. Viz BRANDL, Vincenc. O Bojích hercynských a o významu nejstarších českých pověstí. In: *Časopis Matice moravské*. Brno, 1873, pátý svazek. s. 8–46. ISSN 0323-052X.

¹¹⁸ Über Gabreta – Die Geschichte des Projektes. *Gabreta – der archäologische Erlebnispark*. [online]. Dostupné z URL: <<https://procedo-personalservice.de/gabreta/about/index.rsys>>. [Citováno dne 2019-11-22].

¹¹⁹ Viz Příloha č. 12.

v oblasti Köfering.¹²⁰ Podle nálezů ze stejné oblasti členové sdružení vybudovali také stáj, jejíž vnější vzhled odpovídá možnému vzhledu z doby laténské, nicméně vnitřní část přizpůsobili s ohledem na reálné ustájení zvířat dnešním normám.¹²¹ Další roubenou obytnou stavbou je srub, jenž byl postaven podle rekonstrukcí z Dürnbergu u Halleinu a Radovesic. Základní půdorys datují odborníci do doby halštatské. V současné době slouží dům k výstavám zaměřeným na textilnictví.¹²²

Zajímavou rekonstrukcí je polozemnice z doby pozdně halštatské/raně laténské, pro jejíž předlohu zvolili objekt č. 440 z českých Radovesic. S ohledem na časté nálezy tkalcovského vybavení v těchto typech budov se i v tomto případě jedná o řemeslnou budovu, v níž je prezentováno právě tkalcovství.¹²³ K řemeslným dílnám se řadí také hrnčířská dílna, jejíž rekonstrukce proběhla na základě nalezeného půdorysu z období 12.–9. století, tedy doby kultury popelnicových polí. V objektu se nachází hrnčířský kruh, odpovídající době laténské, před objektem pak stojí funkční laténská pec na výpal keramiky.¹²⁴

Kromě obytných a řemeslných budov jsou zde k nalezení také objekty náboženské. První z nich je dřevěná čtyřúhelníková stavba, postavená na základě nálezu z oblasti Plattling-Pankofen. Dle historika *Klausa Schwarze* se mohlo jednat o druh statku, který byl určen k náboženským účelům. Nelze opomenout také mohylu, která znázorňuje náboženství Keltů a s ním spojený kult mrtvých.¹²⁵

Poslední stavba, jež vznikla jako volná konstrukce zakládající se na laténském půdorysu, slouží jako naučný dům pro praktickou výuku, kde si děti mohou vyzkoušet techniku omítání

¹²⁰ Das Herrenhaus mit Backofen und Kräutergarten. *Gabreta – das Keltendorf im Bayerischen Wald*. [online].

Dostupné z URL: <<https://keltendorf.com/hp571/Das-Herrenhaus.htm>>. [Citováno dne 2019-11-22].

¹²¹ Der Stall. *Gabreta – das Keltendorf im Bayerischen Wald*. [online].

Dostupné z URL: <<https://keltendorf.com/hp572/Der-Stall.htm>>. [Citováno dne 2019-11-22].

¹²² Haus in Blockbauweise. *Gabreta – das Keltendorf im Bayerischen Wald*. [online].

Dostupné z URL: <<https://keltendorf.com/hp575/Haus-im-Blockbau.htm>>. [Citováno dne 2019-11-22].

¹²³ Das Grubenhaus und Weberei. *Gabreta – das Keltendorf im Bayerischen Wald*. [online].

Dostupné z URL: <<https://keltendorf.com/hp574/Weberei.htm>>. [Citováno dne 2019-11-22].

¹²⁴ Töpferei. *Gabreta – das Keltendorf im Bayerischen Wald*. [online].

Dostupné z URL: <<https://keltendorf.com/hp576/Toepferei.htm>>. [Citováno dne 2019-11-22].

¹²⁵ Gallischer Umgangstempel und Grabhügel. *Gabreta – das Keltendorf im Bayerischen Wald*. [online].

Dostupné z URL: <<https://keltendorf.com/hp578/Tempel.htm>>. [Citováno dne 2019-11-22].

stěn. Nedaleko ní je pak umístěna kovářská dílna, která se podle nálezů z Čech a Francie nacházela pod širým nebem.¹²⁶

3.7.2 Edukační a didaktické programy

Dle dostupných informací na webových stránkách vesnice nabízí řadu výukových programů pro děti mladšího školního věku, staršího školního věku i adolescenty. Programy cílí na dětský prožitek, a proto vesnice nabízí takové aktivity, jako je pečení chleba, lukostřelba, výroba keramiky na hrnčířském kruhu, vyrábění šperků, tkaní látek atp. Mezi konkrétní nabízené programy patří *Keltský každodenní život, náboženství, řemesla a obživa, Obchodníci a žoldáci se báli nepřátel – Keltové a jejich sousedé, Keltové a Řím, Caesar a Keltové*.¹²⁷

3.8 MAMUZ Asparn an der Zaya

Druhá zahraniční instituce zaměřující se na dobu laténskou se nachází v Dolním Rakousku v městysu Asparn an der Zaya. *MAMUZ*, jak se muzeum nazývá, pořádá v rámci svého open air muzea množství mezinárodních akcí, na nichž spolupracuje s řadou českých institucí a keltských sdružení.

3.8.1 Historie muzea

Historie muzea sahá do konce šedesátých let 20. století. V tomto období byly do zámku Asparn umístěny historické sbírky Dolního Rakouska a zřízeny výzkumné laboratoře, které dnes nabízejí možnost vyzkoušet si práci badatele. V roce 1970 zámecké muzeum *Urgeschichtemuseum Niederösterreich Asparn/Zaya (Muzeum pravěku Dolního Rakouska)* zpřístupnilo pravěké expozice a započalo výstavbu venkovního areálu. V průběhu let zde vznikla sídliště s řadou obytných a hospodářských budov z doby kamenné až po dobu železnou.¹²⁸

Prostorově nejrozsáhlejším komplexem je sídliště z doby železné. Areál tvoří rekonstrukce obytných domů a budov dílenského charakteru jako kovárna, hrnčířská dílna či pekárna. Součástí je také keltské shromaždiště, postavené podle nálezů v Michelstetten, avšak

¹²⁶ Gabreta (Německo). *Boiohaemum – Ve stopách předků*. [online]. Dostupné z URL: <<https://www.stopypredku.cz/stopy-predku/stopy-predku-vylety/677-keltove-gabreta-nemecko>>. [Citováno dne 2019-11-22].

¹²⁷ Unsere Schulklassenangebote. *Gabreta – das Keltendorf im Bayerischen Wald*. [online]. Dostupné z URL: <<https://keltendorf.com/hp357/SCHULKLASSEN.htm>>. [Citováno dne 2019-11-22].

¹²⁸ MAMUZ – muzeum. *MAMUZ*. [online]. Dostupné z URL: <<http://www.mamuz.at/cs/vystavy>>. [Citováno dne 2019-12-20].

vrcholem sídlištního komplexu se stala keltská svatyně¹²⁹ postavená dle předloh z keltského kultovního místa v Roseldorfu a kultovních nalezišť ve Francii.¹³⁰

V roce 2014 se asparnské muzeum sloučilo s *Museumszentrum Mistelbach (Muzejní centrum Mistelbach)* a vytvořilo tak muzejní centrum MAMUZ.¹³¹ Tato kooperace umožňuje veřejnosti prezentovat lidské dějiny od pravěku až po středověk.¹³²

3.8.2 Edukační a didaktické programy

MAMUZ se prezentuje jako interaktivní muzeum, které nabízí řadu programů a workshopů v německém, českém i anglickém jazyce s hodinovým či dvouhodinovým trváním. Žáci mají možnost prakticky se seznámit s každodenním životem pravěkého člověka a s různými způsoby řemeslné výroby (např. s mletím obilí a pečením chleba, hrnčířstvím, tkaním na tkalcovském stavu, předením či s výrobou měděných šperků).¹³³ Mezi prohlídky ve venkovním areálu patří program s názvem *Doba kamenná, Pravěk v kostce či Pravěk aktivně*.¹³⁴

3.9 Archeoskanzen Havránok

Poslední zmíněnou zahraniční institucí, která zaměřuje svou činnost na poznatky doby laténské, je slovenské *Archeologické múzeum Havránok*¹³⁵ u obce Liptovská Mara. Jedná se o archeologické naleziště, jehož význam objevili archeologové až v druhé polovině 20. století.

3.9.1 Historie archeoskanzenu

V 60. letech 20. století probíhaly v oblasti Liptovského Mikuláše a Liptovské Mary souvislé archeologické výzkumy pod vedením *dr. Karola Piety*, které odkryly pozůstatky keltského

¹²⁹ Viz Příloha č. 13.

¹³⁰ Venkovní archeologický areál. MAMUZ. [online].

Dostupné z URL: <<http://www.mamuz.at/cs/vystavy/schloss-asparn-zaya/venkovni-archeologicky-areal>>. [Citováno dne 2019-12-20].

¹³¹ MAMUZ – muzeum. MAMUZ. [online].

Dostupné z URL: <<http://www.mamuz.at/cs/vystavy>>. [Citováno dne 2019-12-20].

¹³² Viz Příloha č. 14.

¹³³ Workshopy v zámku Asparn/Zaya. MAMUZ. [online].

Dostupné z URL: <<http://www.mamuz.at/cs/skoly/schloss-asparn-zaya/workshopy-v-zamku-asparn-zaya>>. [Citováno dne 2019-12-20].

¹³⁴ Prohlídky. MAMUZ. [online].

Dostupné z URL: <<http://www.mamuz.at/cs/skoly/schloss-asparn-zaya/prohlidky>>. [Citováno dne 2019-12-20].

¹³⁵ Viz Příloha č. 15.

osídlení, konkrétně pozůstatky tzv. púchovské kultury^{136, 137}. Archeologové v této oblasti objevili rozsáhlý areál s unikátní svatyní, obehnaný kamennou fortifikací s věžovitou bránou. Vzhledem k množství nalezených obětí, ať už lidských či zvířecích koster, případně jiných rituálních předmětů, se odborníci domnívají, že hradiště sloužilo především jako duchovní centrum.¹³⁸ Naleziště bylo v 90. letech 20. století prohlášeno národní kulturní památkou a Liptovské muzeum v Ružomberoku zde vybudovalo areál s několika rekonstrukcemi obytných, fortifikačních a kultovních objektů z mladší doby železné a starší doby římské.¹³⁹

Archeoskanzen se rozkládá na poměrně rozsáhlé ploše a rekonstruované objekty jsou roztrženy do několika částí. První část tvoří srubový dvorec obehnaný polským plotem, ústřední obytná budova a několik hospodářských budov a přístřešků. O několik desítek metrů dál obnovilo muzeum již zmíněnou věžovitou vstupní bránu¹⁴⁰, část obranné zdi, dřevěný most, dlážděné nádvoří či dřevěné stély v bezprostředním okolí svatyně.¹⁴¹

Kromě zmíněných staveb se zde dochovala také původní věž středověkého kostela svaté Panny Marie z 12. století a základy s opevněním středověkého hradu na vrcholu Havránku.¹⁴²

3.9.2 Edukační a didaktické programy

Přestože archeoskanzen nenabízí stálé edukační a didaktické programy, pořádá v průběhu roku několik akcí, které jsou zaměřeny na edukaci dětských návštěvníků. Příkladem takové akce je *Cesta za históriou* či *S deťmi za Keltmi*, prostřednictvím kterých se návštěvníci seznámí s každodenním životem Keltů, řemesly, náboženskými rituály atp.

¹³⁶ Termín púchovská kultura prvně použil rakouský badatel Eduard Beninger v souvislosti s archeologickými nálezy v okolí slovenského města Púchov. Viz Púchovská kultura. *Wikipedie: Otevřená encyklopedie*. [online]. Dostupné z URL:

<https://cs.wikipedia.org/wiki/P%C3%BAchovsk%C3%A1_kultura>. [Citováno dne 2019-12-20].

¹³⁷ Havránok. *Nízke Tatry*. [online].

Dostupné z URL <<http://www.nizketatry.sk/ciele/havranok/havranok.html>>. [Citováno dne 2019-12-20].

¹³⁸ Druidi, obety a svätynie. *ArcheológiaSK ...vykopaná minulosť z prvej ruky*. [online].

Dostupné z URL <<http://www.archeologiask.sk/laten/clanok/article/druidi-obety-a-svaetyne.html>>. [Citováno dne 2019-12-20].

¹³⁹ Archeologické múzeum v prírode NKP Liptovská Mara – Havránok. *Liptovské muzeum v Ružomberoku*. [online].

Dostupné z URL <<https://liptovskemuzeum.sk/expozicia/havranok/>>. [Citováno dne 2019-12-20].

¹⁴⁰ Viz Příloha č. 16.

¹⁴¹ Archeologické múzeum v prírode NKP Liptovská Mara – Havránok. *Liptovské muzeum v Ružomberoku*. [online].

Dostupné z URL <<https://liptovskemuzeum.sk/expozicia/havranok/>>. [Citováno dne 2019-12-20].

¹⁴² Tamtéž.

3.10 Keltský skanzen¹⁴³ Jivjany

Od roku 2010 *Keltská divadelní společnost Vousův kmen* buduje na okraji vesnice Jivjany keltský skanzen¹⁴⁴. Přestože členové společnosti na oficiálních stránkách i informační tabuli ve skanzenu upozorňují, že se nevěnují experimentální archeologii, zařadila jsem zmíněný skanzen do tohoto výčtu z toho důvodu, že naplňuje definici pojmu experienciální archeologie, tedy přináší svou činností široké veřejnosti prožitky a zkušenosti.

3.10.1 Historie skanzenu

Roku 2006 členové společnosti Vousův kmen rozhodli, že vytvoří skanzen s objekty dílenského charakteru, v nichž budou prezentovat stará řemesla, běžný život keltského člověka, ale také život keltského bojovníka. V několika následujících letech probíhaly práce na úpravě pozemku snahy o vyřízení stavebního povolení.

V roce 2010 začali členové společnosti budovat první stavby. Nejprve se zaměřili na kolárnu, hrnčírnu, mohylu a zároveň na úpravu severozápadní části hradeb. Řemeslné budovy a mohyla byly dokončeny roku 2011 a následovala výstavba dalších objektů¹⁴⁵ – panského domu, sýpky¹⁴⁶ a svatyně. Souběžně s nimi probíhalo ohraničení pozemku polským plotem, který v následujících letech doplnila křivá brána a palisádová hradba. Zatímco sýpku a svatyni dobrovolníci dokončili již roku 2014, práce na panském domě probíhaly až do roku 2017. V roce 2018 započala stavba dvoukomorové pece na výpal keramiky, jejíž výslednou podobu představili v červnu 2019 na tradiční akci s názvem *Antický den*.¹⁴⁷

Skanzen byl do roku 2012 veřejnosti nepřístupný. První otevřená akce s názvem *Keltský den* se konala 18. srpna 2012. Při této příležitosti členové prezentovali kmenovou hierarchii,

¹⁴³ V první kapitole jsem *skanzen* definovala jako etnografické muzeum zachraňující objekty z doby nedávno minulé. Vzhledem k tomu, že zde neexistuje přímá vazba na archeologickou lokalitu, nelze jej označit ani jako *archeoskanzen*. Pokud bychom se tedy drželi přesné terminologie, vhodnější by bylo označení *archeopark*.

¹⁴⁴ Viz Příloha č. 17.

¹⁴⁵ Viz Příloha č. 18, Příloha č. 19, Příloha č. 20, Příloha č. 21.

¹⁴⁶ Viz Příloha č. 22.

¹⁴⁷ Keltský skanzen. *Vousův kmen*. [online]. Dostupné z URL: <<http://www.vousuvkmen.cz/skanzen.html>>. [Citováno dne 2019-09-22].

tradiční keltská řemesla a bojové umění.¹⁴⁸ V následujících letech spolek zpřístupňoval skanzen pouze u příležitosti otevřených akcí.

V roce 2017 se ve skanzenu poprvé konala již zmíněná akce *Antický den*, kdy se kromě členů Vousova kmene představili také členové skupiny historického šermu *GEMINA, 10. legie, 8. kohorta Bestia* a společně předvedli ukázkou keltsko-římské bitvy. Téhož roku se tradiční akce *Keltský den* přeměnila na *Den ožvlé historie a her*. Při této příležitosti si návštěvníci mohli vyzkoušet nejen keltská řemesla, římsko-keltskou bitvu, ale také si poslechnout irskou hudbu či přednášku o keltských hradištích v Evropě.¹⁴⁹ V následujících letech se obě akce pravidelně opakovaly.

Kromě tradičních zážitkových a vzdělávacích akcí pro veřejnost se zde pořádají také oslavy keltských svátků, mezi které patří např. jarní rovnodennost, Beltine atp. Dále se skupina účastní řady akcí, které se věnují době laténské, např. *Keltský den na Radyni*, svátek Samhain v Nižboru atp.¹⁵⁰

3.10.2 Historie Keltské divadelní společnosti Vousův kmen

Počátky divadelní společnosti sahají do prvního desetiletí 21. století. V tomto období se skupina lidí se zájmem o keltskou historii rozhodla vytvořit spolek, který se za necelých 20 let rozrostl o desítky členů a vytvořil tak hierarchizovaný kmen v čele s králem. Nejprve se členové věnovali především divadelním představením, od roku 2006 pak také budování jivjanského skanzenu.¹⁵¹

Dle stanov mezi hlavní cíle spolku patří např.: „*Vybudování starověkého skanzenu na místě, které je historicky, územně spjato s prvním osídlením západočeského kraje, a vytvoření centra pro další činnost. Organizace a pořádání kulturních akcí jak pro členy a příznivce spolku, tak především pro širokou veřejnost. Propagace keltské kultury a jejího odkazu včetně ukázek pravěké a starověké řemeslné výroby pomocí málo známých či zapomenutých*

¹⁴⁸ Uzavřený keltský skanzen stále láká zvědavce. *Domažlický deník*. [online]. Dostupné z URL: <https://domazlicky.denik.cz/zpravy_region/uzavreny-keltsky-skanzen-stale-laka-zvedavce-20130503.html>. [Citováno dne 2019-09-22].

¹⁴⁹ Do keltského skanzenu dorazili i římsí legionáři. *Domažlický deník*. [online]. Dostupné z URL: <https://domazlicky.denik.cz/zpravy_region/fotogalerie-do-keltskeho-skanzenu-dorazili-i-rimsti-legionari-20180625.html>. [Citováno dne 2019-09-22].

¹⁵⁰ Akce. *Vousův kmen*. [online]. Dostupné z URL: <<http://www.vousuvkmen.cz/akce.html>>. [Citováno dne 2019-09-22].

¹⁵¹ O skupině. *Vousův kmen*. [online]. Dostupné z URL: <<http://www.vousuvkmen.cz/skupina.html>>. [Citováno dne 2019-09-22].

*výrobních technologií. Spolupráce s odborníky při archeologických experimentech a praktických zkouškách vázaných teorií, se zaměřením na řemesla a život v pravěku a starověku.*¹⁵²

3.10.3 Edukační a didaktické programy

Vousův kmen pořádá řadu již zmíněných akcí v areálu skanzenu, zároveň se účastní keltských akcí po celé České republice. Jelikož se však jedná o volnočasovou aktivitu dobrovolníků, nenabízí pro své návštěvníky žádné další didaktické aktivity či materiály. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla zaměřit praktickou část práce právě na tento zmiňovaný areál a vytvořit pracovní listy, které se zaměří na všechny aspekty života keltského člověka.

¹⁵² Stanovy sdružení. *Vousův kmen*. [online]. Dostupné z URL: <<http://www.vousuvkmen.cz/Stanovy2016.pdf>>. [Citováno dne 2019-09-22].

4 Didaktická aplikace

Následující didaktické aplikace jsou určeny žákům šestých tříd základní školy a žákům primy víceletého gymnázia, neboť právě v těchto ročnících probíhá výuka pravěku, tedy i doby laténské. Pracovní listy jsem koncipovala jako podpůrné materiály pro předmětovou exkurzi do Keltského skanzenu Jivjany, jehož dispozice jsem při vytváření analyzovala a následně zohlednila.

Předkládané pracovní listy naplňují hned několik funkcí – funkci informativní, motivační, expoziční a fixační. Žáci pracují s materiály v průběhu prohlídky skanzenu, kterou komentuje průvodce, vyučující, případně se účastníci exkurze pohybují v areálu sami a pracují s informačními tabulemi, výjimečně s mobilními telefony s připojením k internetu. Úkoly jsou zvoleny tak, aby je všichni zvládli za zmíněných okolností vyřešit. Kromě učiva dějepisu jsem zařadila také úkoly s přesahem do českého jazyka, přírodovědy, výtvarné výchovy či matematiky.

První čtyři navržené pracovní listy se podrobněji zaměřují na jednotlivé oblasti keltského života – náboženství, boj, řemeslo a zemědělství. Pátou didaktickou aplikaci jsem pojala jako souhrnný pracovní sešit, který zahrnuje komplexní pohled na život v keltské vesnici a věnuje se konkrétním stavbám v areálu skanzenu, jejich účelu a využití.

Pro závěrečné zhodnocení doporučuji zkontrolovat a doplnit chybějící odpovědi z pracovních listů přímo v areálu skanzenu., žáci dostanou možnost zeptat se na případné nejasnosti. Zároveň doporučuji, aby žáci po absolvování exkurze získali Certifikát Kelta¹⁵³.

Prostřednictvím zmíněných materiálů žáci nabývají znalostí o době železné, fixují vědomosti o období pravěku jako celku a tím naplňují očekávané výstupy Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání: „žák charakterizuje život pravěkých sběračů a lovců, jejich materiální a duchovní kulturu,“ a „žák objasní význam zemědělství, dobytčářství a zpracování kovů pro lidskou společnost.“¹⁵⁴

¹⁵³ Viz Příloha č. 23.

¹⁵⁴ RVP pro základní vzdělávání. *Národní ústav pro vzdělávání*. [online]. Dostupné z URL: <<http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>>. [Citováno dne 2020-02-22].

4.1 Keltové a božstvo

První pracovní list s názvem *Keltové a božstvo*¹⁵⁵ seznamuje žáky s keltským náboženským systémem, keltskými svátky a současně vysvětluje jejich historický vztah k dnešním pohanským oslavám. Většina úkolů se kromě dějepisných poznatků zaměřuje na rozvoj čtenářské gramotnosti a na dovednost vyhledávat informace v různých zdrojích.

Vzhledem k množství textu považují tento pracovní list s ohledem na čas a vědomosti za nejnáročnější. V tomto případě doporučuji práci ve dvojicích či vícečlenných skupinách, v nichž alespoň jeden člen vlastní mobilní telefon. Časovou náročnost odhaduji na 30–40 min.

4.1.1 Metodika

V prvním úkolu žák rozhodne, zda jsou tvrzení pravdivá či nepravdivá. Jednotlivé větné celky se svým obsahem vztahují buď k samotnému areálu skanzenu, nebo k pojům, které jsou známé předchozích hodin dějepisu, a tak dochází k jejich fixaci. Na základě svých odpovědí žák získá devět znaků (písmen), která v případě stoprocentní správnosti vytvoří tajenku – *Dušičky*. Pakliže odpoví špatně, soubor znaků vytvoří buď nesmyslnou tajenku, nebo slovo *Beltine*. Přestože tento pojem označuje keltský svátek, nejedná se o ekvivalent svátku všech mrtvých *Samhain*, a proto jej nelze považovat za správné řešení.

Následující cvičení se zaměřuje na práci s mobilním telefonem a na rozvoj dovednosti vyhledávat informace v internetových zdrojích. Žák vyhledá pojmy *Imbolc*¹⁵⁶, *Beltine*¹⁵⁷,

¹⁵⁵ Viz Příloha č. 24.

¹⁵⁶ Svátek *Imbolc* symbolizuje příchod jara a dodnes se slaví počátkem února, nebo v polovině mezi zimním a jarním slunovratem. Název tohoto svátku pochází pravděpodobně ze sousloví „*i mbolc*“ (v břiše), což patrně souvisí s graviditou dobytka, zejména ovcí, a následným rozením mláďat.

Tento den je zasvěcen právě vládnoucí bohyni Brighid, která má za úkol léčit a uzdravovat. Současně je také patronkou kovářství a poezie. Viz MOHAGHAN, Patrica, *The Encyclopedia of Celtic Mythology and Folklore*, New York: Facts On File 2004, s. 256.

¹⁵⁷ Druhým nejvýznamnějším keltským svátkem je *Beltine*, symbol přicházejícího léta. Lidé věřili, že v předvečer tohoto svátku, tedy 30. dubna, se otevírají brány světa nadpřirozených bytostí a mrtvých, kteří mohou s živými komunikovat, a proto slavili *Beltine* právě v tomto čase.

Původ slova *Beltine* je nejasný. Někteří badatelé jej spojují se jménem keltského slunečního boha Belena, jiní uvádějí význam „zářící oheň“, který vyvozují z částí názvu, tedy „*bel-*“ (jasný, zářící) a „*-taine*“ (oheň). Souvislost se světlem či ohněm je očividná. Lidé v podvečer svátku zapalovali dva ohně, mezi nimiž musel projít dobytek, aby byl uchráněn moru, i všichni lidé, aby si přivolali štěstí, zdraví a zahnali neplodnost. Viz MOHAGHAN, Patrica, *The Encyclopedia of Celtic Mythology and Folklore*, New York: Facts On File 2004, s. 41.

*Lughnasad*¹⁵⁸, *Samhain*¹⁵⁹ a na základě nalezených informací k nim přiřadí definice v algoritmu 1. C 2. A 3. B 4. D. Vzhledem k náročnému pojmosloví doporučuji přečíst spolu s žáky jednotlivé názvy nahlas a několikrát je zopakovat.

Třetí cvičení navozuje relaxační fázi výuky a propojuje dějepis s výtvarnou výchovou. Žák vyhledá v areálu skanzenu rekonstrukci pohřebního místa a na základě doplňkové tabule uvede pojem *mohyla*. Následně nakreslí její řez, díky čemuž si uvědomí odlišnost tohoto způsobu pohřbívání od již dříve zmíněných ritů (kostrové pohřby v poloze skrčence do země, žárové rity atp.)

Poslední úkol uvozuje úryvek o keltském náboženství z učebnice pro 6. ročník od nakladatelství Fraus. V rámci rozvoje čtenářské gramotnosti si jej žák přečte a na základě textu vybere správnou odpověď z nabídky.

4.2 Keltové bojovníci

Druhá didaktická aplikace s názvem *Keltové bojovníci*¹⁶⁰ se zaměřuje především na vojenský život keltského obyvatelstva, avšak propojuje tuto stránku života také s řemesly, zemědělstvím atp.

Oproti předchozímu pracovnímu listu je náročnost z hlediska vědomostí, dovedností i času nižší, a proto časovou dotaci odhaduji na 20–25 min.

4.2.1 Metodika

První úkol je koncipován jako křížovka, v níž žák fixuje pojmy *hrnčíř*, *zemědělství*, *mamut*, *archeologie*, *neolit*, *venuše* z předchozích hodin pravěku. Výsledná tajenka seznamuje žáka s pojmem *Římané* a doprovodný text vysvětluje jejich vztah ke Keltům.

¹⁵⁸ Třetí keltský svátek *Lughnasad* připadá na 1. srpna a symbolizuje oslavu zemědělské úrody a podzimní sklizně. Název je odvozován od boha Lughy. Viz MOHAGHAN, Patrica, *The Encyclopedia of Celtic Mythology and Folklore*, New York: Facts On File 2004, s. 297.

¹⁵⁹ *Samhain*, nejvýznamnější keltský svátek, symbolizující příchod zimy, oslavu mrtvých a počátek nového roku připadá na 1. listopadu. Stejně jako při *Beltine* se v podvečer tohoto dne měly otvírat brány světa nadpřirozených bytostí a mrtvých. Viz MOHAGHAN, Patrica, *The Encyclopedia of Celtic Mythology and Folklore*, New York: Facts On File 2004, s. 407.

¹⁶⁰ Viz Příloha č. 25.

Ve druhém cvičení žák pojmenuje jednotlivé části vybavení keltského bojovníka a ke každému pojmu uvede vhodné přídavné jméno. Toto cvičení propojuje historické téma s českým jazykem.

Následující úkol, ve kterém žák vytvoří návrh vlastního štítu, navozuje relaxační fázi výuky a propojuje žákovu fantazii s faktickými informacemi o keltských štítech. Inspirací pro vlastní tvorbu může být svatyně ve skanzenu, přesněji její vchod, který zdobí dva oválné keltské štíty s typickou železnou puklicí. Doporučuji, aby vyučující či průvodce podpořil žákovskou imaginaci kladením evokačních otázek: „*Ze kterých materiálů byly štíty vyráběny? Jaký tvar mohl keltský štít mít? Měla železná puklice na vnější straně nějaký význam?*“¹⁶¹

Čtvrté cvičení prověřuje žákovu schopnost přemýšlet v souvislostech. Úkolem žáka je uvést tři příklady řemesel, která byla nezbytná pro keltského bojovníka. Na tematickém ikonickém textu je vyobrazen keltský válečník v plné zbroji na koni. Kritickým místem úkolu může být skutečnost, že odpověď na tuto otázku není v areálu skanzenu explicitně zodpovězena. Je třeba žáky upozornit na již zmiňovaný ikonický text a podpořit je v zamyšlení se nad výrobními postupy. Vhodná je metoda brainstormingu, kdy vyučující či průvodce žáky podpoří následujícími otázkami: „*Kdo se na obrázku nachází? Co má na sobě kůň? Kdo mohl sedlo/otěže vyrobit? Co má na sobě jezdec? Kdo oblečení vyrobil? Co bylo potřeba k výrobě oblečení? Z čeho látka vznikla? Kdo materiál na výrobu látky vypěstoval? Pokud šlo o vlnu, kdo se o ovce staral? Kdo vyrobil meč? Kdo vyrobil železnou košili?*“ Mezi možné odpovědi patří např. *kovolitec, kovotepec, kovář, tkadlec, barviř, koželuh, pastevec, zemědělec* atp.

Závěrečný úkol opět propojuje historickou tematiku s českým jazykem. Žák vybere šest vlastností, kterými by měl správný keltský bojovník disponovat. Vybraná přídavná jména následně zapíše do tabulky a uvede jejich 2. a 3. stupeň. Tímto úkolem žák fixuje problematiku stupňování přídavných jmen, které se většina škol věnuje právě v prvních měsících 6. ročníku ZŠ a primě gymnázia.

¹⁶¹ Keltské štíty měly rozličné velikosti i tvary – oválné, kruhové, pásové či hexagonální. Keltové jsou ovšem nejčastěji zobrazováni právě se štíty oválnými. Hlavním materiálem bylo dřevo doplněné železem, kůží či lýkem. Obvod štítu chránilo plechové kování, uprostřed vnější strany se na ochranu ruky nacházela železná puklice, která mohla být doplněna zdobnými růžicemi z bronzového plechu. Na vnitřní straně štítu bývalo kožené, lýkové, výjimečně železné držadlo. Viz WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby: laténská pohřebiště ze 4.–3. století v Čechách*. Praha: Lidové noviny, 1999. s 204–209. ISBN 80-7106-300-2.

4.3 Keltové řemeslníci

Třetí pracovní list nazvaný *Keltové řemeslníci*¹⁶² seznamuje žáky s jednotlivými řemesly a keltskými vynálezy, které obohatily lidskou kulturu na následujících několik století. Jednotlivé úkoly propojují dějepis, český jazyk, přírodovědu i výtvarnou výchovu.

Náročnost z hlediska vědomostí, dovedností i času je srovnatelná s druhým pracovním listem, proto doporučuji časovou dotaci 20–25 min.

4.3.1 Metodika

První cvičení je zaměřeno na práci s pojmy a ikonickým textem. Žák přiřadí názvy řemeslných nástrojů či výrobků k ikonickému textu, který je autentický a odpovídá exponátům v jivjanském skanzenu.

Druhý úkol propojuje český jazyk a dějepis, konkrétně slovo tvorbu a pojmy označující keltská řemesla např. *mečíř, mincíř, hrnčíř, mlynář, košíkář, kovář/kovolitec/kovotepec, tkadlec*. Žák si díky tomuto cvičení uvědomí nejčastější přípony u podstatných jmen konatelských¹⁶³ a činitelských¹⁶⁴.

Následující stránka se věnuje především pravěkému textilnictví. V úvodním textu žák fixuje pojem *tkalcovský stav*, se kterým se setkal již v souvislosti s mladší dobou kamennou, a následně prostřednictvím přesmyček zjišťuje, které typy příze Keltové zpracovávali – *vlna, len, konopí, kopřiva*. Kritickým místem může být neznalost těchto materiálů a určování, zda jsou rostlinného či živočišného původu. Vyučující či průvodce by měl žákům osvětlit původ zmíněných materiálů, případně vysvětlit jejich zpracování.

Následný doprovodný text přináší informace o způsobu barvení textilií za pomoci přírodních barviv. Jedná se o motivační úryvek, který žáka podněcuje k zamyšlení se nad tím, kterými jinými přírodninami lze textilie obarvit na červenou, modrou, hnědou, žlutou či zelenou barvu. Mezi možné odpovědi patří např. jahody, maliny, višně, třešně, řepa, červená cibule

¹⁶² Viz Příloha č. 26.

¹⁶³ Podstatná jména *konatelská* označují pojmenování osob odvozená od jiného podstatného jména. Mezi nejčastější přípony patří: -íř (mečíř, mincíř, hrnčíř, ...), -ář/-ař (košíkář, mlynář, ...), -ník (žalářník, kouzelník, ...), -ista (germanista, hokejista, ...), -ák (ovčák, voják, ...).

¹⁶⁴ Podstatná jména *činitelská* označují pojmenování osob odvozená od sloves. Mezi nejčastější přípony patří: -ec (kovolitec, kovotepec, tkadlec ...), -ař/-ář (kovář, tesař, ...), -ce (vládce, vůdce, ...), -č (stříhač, holič, ...), -čí (výběrčí, popravicí, ...), -ák (žebrák, honák, ...), -tel (objevitel, jednatel, ...).

(červená), borůvky, ostružiny, černý bez, červené zelí (modrá), žlutá cibule, dubová kůra (hnědá), mrkev, divizna, heřmánek (žlutá), kopřiva, petržel (zelená).

Posledním úkolem tohoto pracovního listu je vypsání tří řemeslných dílen z jivjanského skanzenu. Žák vyhledá jednotlivé dílny v areálu a zapíše *hrnčírnu, kolárnu a přístřešek s pecí na výpal keramiky*.

4.4 Keltové zemědělci

Čtvrtá didaktická aplikace s názvem *Keltové zemědělci*¹⁶⁵ seznamuje žáky s potravinami a zemědělskými nástroji doby laténské.

Vzhledem k množství textu považuji tento pracovní list s ohledem na čas a vědomosti za náročnější. Oproti předchozím materiálům vyžaduje také větší spolupráci žáků s vyučujícím či průvodcem. V tomto případě odhaduji časovou náročnost na 30–40 min.

4.4.1 Metodika

První cvičení se zaměřuje na žákovský odhad a vhodné je jeho okamžité komentování vyučujícím, případně průvodcem. Žáci zde rozhodují, kterých osm potravin se mohlo objevit na keltské hostině. Vyučující či průvodce by měl žákům připomenout, že se nacházejí v období 400 BC–0 na území Boiohaema, tedy na našem území, a tak není možné, aby se zde vyskytovaly všechny zobrazené potraviny. Některé se do oblasti Evropy dostaly až o řadu století později, nejčastěji v souvislosti s objevnými plavbami na přelomu 14.–15. století. Mezi správné odpovědi tak patří potraviny, jako je *hrách setý, hrušky a jablka, obilí, vejce, med, ryba, šípek a lesní plody*. Zbylé potraviny – *meloun, brambor, rajče, paprika, kukuřice či kedluben* – přivážejí kupci či kolonizátoři na území Evropy až v období středověku a raného novověku.

Následující úkol již nevyžadují komentář vyučujícího či průvodce. Žáci ve větách vyhledávají ukryté názvy zemědělských nástrojů jako je *srp, kos, motyka a rýč* a následně určují slovo nadřazené (*zemědělské nástroje*) a slova souřadná.

¹⁶⁵ Viz Příloha č. 27.

Ve třetím úkolu žáci uvedou konkrétní užitková zvířata, která mohli Keltové chovat. V tomto případě žáci využijí okolního prostředí a zaměří se a na přilehlé ohrady, v nichž provozovatelé skanzenu chovají *krávy, kozy, ovce, husy, kachny či slepice*.

Čtvrtý úkol opět propojuje historickou tematiku s českým jazykem, konkrétně slohovou výchovou, kdy je hlavní náplní tvorba receptu z tehdy dostupných surovin. Inspiraci žákům poskytují jednak předchozí úkoly, konkrétně první a třetí, jednak ikonický text, který pracovní list doplňuje. Ze vzniklých receptů si žáci mohou vytvořit keltskou kuchařku, případně si nejzdařilejší recepty zkusit uvařit v hodinách pracovních činností.

Podle zadání posledního úkolu žáci vyhledají v areálu skanzenu budovu, v níž se uchovávaly potraviny a nakreslí ji. Sýpka se od ostatních objektů odlišuje tím, že se její podlaha nachází metr nad zemí, pravděpodobně proto, aby potraviny byly chráněny před hlodavci a vlhkostí.

4.5 Život v keltské vesnici

Poslední a nejrozsáhlejší didaktická aplikace s názvem *Život v keltské vesnici*¹⁶⁶ je koncipována jako pracovní sešit zaměřující se přímo na stavby ve skanzenu.

Jedná se o časově, vědomostně i kompetenčně nejnáročnější materiál, a proto je vhodné prohlídce vyhradit alespoň 60 minut a bezpodmínečně ji doplnit komentářem průvodce či vyučujícího.

4.5.1 Metodika

Úvodní strana pracovního listu poskytuje žákovi motivační text a mapu areálu, v níž jsou jednotlivé stavby označeny písmen A–H. Úkolem žáka je doplnit v průběhu prohlídky názvy jednotlivých staveb, tedy pojmy *svatyně (A), panský dům (B), mohyla (C), hrncírna (D), kolárna (E), hradby (F), dvoukomorová pec (G) a sýpka (H)*, a současně také vyplnit zbylých 17 úkolů v pracovním sešitě.

Prohlídka začíná ve svatyni¹⁶⁷, v níž žák vyhledá a následně v pracovním listu zakroužkuje ty předměty, které jsou součástí dané stavby (*opuková hlava Kelta, keltský štít, snop obilí*). Po splnění prvního úkolu na základě komentáře průvodce, vyučujícího, případně vlastního úsudku uvede význam svatyně pro obyvatele vesnice. (*náboženský/duchovní*).

¹⁶⁶ Viz Příloha č. 28.

¹⁶⁷ V plánu skanzenu označena písmenem A.

Následně se skupina vedená průvodcem či vyučujícím přesune k panskému domu¹⁶⁸, k němuž se vztahuje třetí a čtvrtý úkol. Žák nejprve nakreslí vnitřní vybavení objektu a poté opraví chybné informace v textu (*Nejmenší Největší stavbou keltské vesnice je panský dům. Stěny jsou pomazány směsí hlíny a plev, tzv. mazanicí, a natřeny bílou barvou tvoří dřevěné trámy. Střechu pokrývají dřevěné došky vrstvy rákosu. Pravděpodobně se jednalo o sídlo náčelníka, možná se u něj scházeli také ostatní obyvatelé na různé sněmy a rokování.*)

Čtvrtý úkol je koncipován jako osmisměrka, v níž žák vyhledá slova z nabídky a ze zbylých písmen vytvoří pojem *mohyla*¹⁶⁹. Následně tento objekt v areálu vyhledá a vypíše tři věci, které zde může vidět (*figurína mrtvého Kelta, kožešina, kolo – část vozu, oštěp, štít, hliněné nádoby atp.*). Na základě tohoto cvičení si žák uvědomí odlišnost daného způsobu pohřbívání od již dříve zmíněných rituů (kostrové pohřby v poloze skrčence do země, žárové rity atp.)

Další budovou areálu je hrnčířská dílna¹⁷⁰, k níž se vztahuje úkol sedmý a osmý. Žák nejprve seřadí věty podle toho, jak hrnčíř postupoval při výrobě nádoby (*1. Hrnčíř došel do potoka pro trochu vody. 2. Připravenou hlínu smíchal s donesenou vodou a vytvořil hmotu. 3. Následně řemeslník usedl k hrnčířskému kruhu a vytvořil hliněnou nádobu. 4. Nádobu vložil do vypalovací pece a nechal několik hodin vypalovat.*) a poté vytvoří vlastní návrh výrobku.

Devátý a desátý úkol prověří žákovu slovní zásobu. V sousední řemeslné dílně, hrnčířně¹⁷¹, žák na základě vlastního pozorování vybere pojem označující krytinu střechy (*dřevěné došky*) a následně dílnu pojmenuje (*hrnčířna*). Kritickým místem může být žákova nedostatečná slovní zásoba, avšak nabídka pojmů umožňuje postupovat vylučovací metodou.

U objektu hradeb¹⁷² žák uvede dva druhy použitého materiálu (*kámen, dřevo*) a následně zjistí, buď u vyučujícího či průvodce, nebo pomocí mobilního telefonu, jak se nazývá nižší, z prutů pletená hradba (*polský plot*).

¹⁶⁸ V plánu skanzenu označen písmenem B.

¹⁶⁹ V plánu skanzenu označena písmenem C.

¹⁷⁰ V plánu skanzenu označena písmenem D.

¹⁷¹ V plánu skanzenu označena písmenem E.

¹⁷² V plánu skanzenu označena písmenem F.

Třináctý úkol se vztahuje k budově přístřešku s pecí na výpal keramiky¹⁷³ a rozvíjí dovednost porozumění textu. Žák na základě výchozího úryvku odpoví na otázky: „... proč se tento typ pece označuje přídavným jménem dvoukomorová? ... k čemu pec sloužila? Kolika stupňů dosahovala teplota v peci?“

Posledního stavbou skanzenu je sýpka¹⁷⁴. Na základě vnějšího vzhledu žák uvede dvě její odlišnosti od ostatních budov (*nadzemní budova, stěny omítnuté mazanicí, nabarvené bílou barvou a ozdobené červenými symboly*), pojmenuje ji a vysvětlí význam nadzemní konstrukce.

Zbylé dva úkoly jsou založené na práci s osou. Nejprve na ni žák doplní události z nabídky a následně vypočítá, kolik let uplynulo od příchodu Keltů na naše území (v roce 2020 přibližně 1520 let). Vyučující či průvodce doplní tyto dva úkoly o komentář, že přesný příchod Keltů na naše území není znám a běžně se datuje právě na přelom 6. a 5. století př. n. l.

¹⁷³ V plánu skanzenu označena písmenem G.

¹⁷⁴ V plánu skanzenu označena písmenem H.

Závěr

Metoda experimentální archeologie dosáhla v posledních třiceti letech značné popularity. K největšímu rozmachu došlo na přelomu 20. a 21. století, kdy vznikla například Odborná pracovní skupina experimentální archeologie pod záštitou České archeologické společnosti. Spolupráce zakládajících organizací však postupně upadala, což narušilo rozvoj daného oboru a projevilo se to například v oblasti pojmosloví. Z tohoto důvodu bylo třeba v první kapitole vymezit za pomoci odborné literatury, převážně zahraniční, pojmy „experimentální archeologie“, „skanzen“, „archeopark“, „Středisko/Centrum experimentální archeologie“ atp. Při naplňování tohoto badatelského cíle jsem se potýkala s problémem odlišného vnímání zmíněného archeologického oboru laickou a odbornou veřejností. Současně s tím jsem se setkala s pojmem „experienciální archeologie“, který se do české terminologie pokusil implementovat historik Zdeněk Smetánka. Po řádném prostudování dané problematiky jsem dospěla k názoru, že právě tento termín vystihuje koncepci mé absolventské práce, tedy snahu vybrat takové instituce a spolky, které zpřístupňují lidem minulost prostřednictvím prožitků a zkušeností, mnohem přesněji, nežli zastřešující termín „experimentální archeologie“. Důvodem pro toto tvrzení je mé postupně nabyté přesvědčení, že jejich přínos je pro didaktiku dějepisu klíčový, a to i přesto, že důsledně nedodržují jisté zásady vědeckého pojetí experimentální archeologie.

Samotná tematika doby laténské je celosvětově velmi oblíbená, některé zdroje dokonce uvádějí, že se jedná o tzv. „keltománii“. O daném trendu svědčí množství keltských spolků a skupin, ať už historických či jinak zaměřených, které v posledních 20 letech vznikají. Tomuto období se věnují také mnohé muzejní instituce, avšak je nutné podotknout, že ne všechny se zaměřují výlučně na dobu laténskou. Na českém území se v současné době nacházejí pouze dvě – Keltský archeopark Nasavrky a Keltský skanzen Jivjany – s výhradním zaměřením na dané období lidských dějin. Zmíněný prášilský archeopark, který by se k nim za běžných podmínek také řadil, je od roku 2019 definitivně uzavřen. Zbylé české skanzeny, archeoskanzeny, archeoparky a osady se věnují i dalšími historickým obdobím lidského rodu. Do výčtu jsem zařadila také tři zahraniční instituce, které jsou v blízkosti české hranice a které svou činností přispívají k poznání keltského života.

Nutno podotknout, že při zjišťování informací ke druhé kapitole jsem byla konfrontována se skutečností, že knižní zdroje k historii a provozu daných institucí téměř neexistují. Z tohoto důvodu jsem pracovala především s internetovými zdroji, vlastními poznatky z návštěvy

daných institucí, případně s údaji z předního periodika české experimentální archeologie „Živá archeologie: (Re)konstrukce a experiment v archeologii“.

Spolu s historickým přehledem jsem se při naplňování druhého cíle, tedy již zmíněného zpřehlednění institucí a spolků se zaměřením na rekonstrukci laténského období, snažila také o uvedení informací o edukačních a didaktických programech daných komplexů. Jelikož podstatou práce nebyla hloubková analýza nabízených programů, jsou údaje spíše informativního rázu, avšak využila jsem je v praktické části práce při vytváření pracovních listů. Závěrem lze říct, že většina institucí poskytuje návštěvníkům edukační materiály buď ve formě pracovních listů, převážně však jako tematické programy a workshopy.

Posledním cílem bylo již zmíněné vytvoření několika edukačních materiálů pro Keltský skanzen Jivjany, který doposud nic takového nenabízí. Na základě analýzy prostředí skanzenu vznikly celkem čtyři pracovní listy se zaměřením na náboženství, boj, řemeslnictví a zemědělství a jeden pracovní sešit propojující všechny tyto aspekty života v keltské vesnici. Časová i vědomostní náročnost se liší. U žáků jsou prostřednictvím jednotlivých úkolů rozvíjeny rozličné schopnosti, dovednosti a vědomosti. Neopomenutelnou součástí jsou mezipředmětové vztahy, které zasahují nejen do oblasti dějepisu, ale například také do českého jazyka, výtvarné výchovy, přírodovědy či matematiky. Věřím, že navržené materiály v budoucnu najdou v jivjanském skanzenu uplatnění.

Summary

The topic of my diploma thesis is the experimental archaeology – the La Tene period in teaching history. Experimental archaeology was established as a method of archaeology in the 1960s. It came to the Czechoslovakia a few years later because of the politician reasons. At that time, in 1970s, the Czechoslovak archaeologists started with their first reconstructions of the prehistoric buildings. First experimental organizations in Czechoslovakia were founded on the grounds of these experiments.

Nowadays, experimental or experiential archaeology are highly popular because people can try a lot of prehistoric activities on their own and they also can experience life of a prehistoric man. In the Czech Republic, there are lots of open-air museums which present history since prehistory to modern history. I have chosen seven Czech and three foreign institutions which are focused on the La Tene period.

The main aims of this diploma thesis include defining Czech terminology of experimental archaeology, summarizing experimental institution and preparing education materials for open-air museum in Jivjany.

The thesis is divided into four chapters. The first chapter is focused on terminology of the experimental archaeology. The second chapter pays attention to the La Tene period and the Celts. The following chapter is focused on ten organizations which deal with experimental or experiential archaeology and which can be used as setting for teaching history. The fourth and last chapter is a practical part of the diploma thesis. It includes five different materials for teaching history in the Celtic open-air museum.

Seznam literatury

BAHN, Paul G. *Archeologie: průvodce pro každého*. Praha: Dokořán, 2007. ISBN 978-80-7363-065-2.

BOUZEK, Jan. *Keltové českých zemí v evropském kontextu*. Praha: Triton, 2009. ISBN 978-80-7387-233-5.

CAESAR, Iulius, Gaius. *Zápisky o válce galské*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1964. Živá díla minulosti.

COLES, John M. *Experimental archaeology*. London: Academic Press, 1979. ISBN 0-12-179750-3.

ČIŽMÁROVÁ, Jana. *Encyklopedie Keltů na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004. ISBN 978-80-727-7249-0.

FILIP, Jan. *Keltská civilizace a její dědictví*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1256-7.

GOJDA, Martin. *Archeologie krajiny: vývoj archetypů kulturní krajiny*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0780-6.

HURCOMBE, Linda, CUNNINGHAM, Penny. *The life cycle of structures in experimental archaeology: an object biography approach*. Leiden: Sidestone Press, 2016. ISBN 978-90-8890-366-3.

LANGER, Jiří. *Evropská muzea v přírodě*. Praha: Baset, 2005. Atlas památek. ISBN 80-7340-069-3.

MALINA, Jaroslav. *Metody experimentu v archeologii*. Praha: Academia, 1980. ISBN 0139-5239.

MOHAGHAN, Patrica, *The Encyclopedia of Celtic Mythology and Folklore*, New York: Facts On File 2004.

PODBORSKÝ, Vladimír. *Úvod do studia archeologie*. Brno, Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-7616-7.

SLABINA, Miloslav. *Keltové na Šumavě: za tajemstvím Obřího hradu*. Vimperk: Správa Národního parku a Chráněné krajinné oblasti Šumava, 2005. ISBN 80-7036-179-4.

STRÁNSKÝ, Zbyněk. *Archeologie a muzeologie*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 80-210-3861-6.

VÁLKA, Miroslav. Archeoskanzeny jako forma prezentace kulturního dědictví a její využití v turistickém ruchu. In: *Etnologické rozpravy*. Bratislava: Ústav etnológie SAV, Slovenské národné múzeum, Národopisná spoločnosť Slovenska, 2005, roč. XII, č. 2. ISSN 1335-5074.

WALDHAUSER, Jiří. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Praha: Libri, 2007. Archeologie, geografie, historie a pomocné vědy historické. ISBN 80-7277-053-5.

WALDHAUSER, Jiří. *Jak se kopou keltské hroby: laténská pohřebiště ze 4.–3. století v Čechách*. Praha: Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-300-2.

Seznam článků v periodikách

- BRANDL, Vincenc. O Bojích hercynských a o významu nejstarších českých pověstí. In: *Časopis Matice moravské*. Brno, 1873, pátý svazek. s. 8–46. ISSN 0323-052X.
- DOBESCH, G. Caesars Volcae Tectosages in Mitteleuropa. In: *Carinthia Romana und die römische Welt: Festschrift für Gernot Piccottini zum 60. Geburtstag*. Klagenfurt: Geschichtsverein für Kärnten, 2001, s. 79–102. ISBN 3-85454-098-1.
- DRAGOUN, Bohumír. Dvacet let "experimentálních" setkání. In: *Rekonstrukce a experiment v archeologii: studie, materiály, zprávy, zahraničí, popularizace, polemika, recenze*. Hradec Králové: Společnost experimentální archeologie, 2014, roč. 6. ISSN 1213-1628.
- DRAGOUN, Bohumír. Několik poznámek k budování a provozu archeologického muzea v přírodě. In: *Živá archeologie: (Re)konstrukce a experiment v archeologii*. Hradec Králové: Společnost experimentální archeologie, 2006, roč. 7. ISSN 1213-1628.
- KOVÁRNÍK, Jaromír. Stručné dějiny muzeí v přírodě. In: *Živá archeologie: (Re)konstrukce a experiment v archeologii*. Hradec Králové: Společnost experimentální archeologie, 2009, roč. 10, s. 78. ISSN 1213-1628.
- OUTRAM, Alan K. Introduction to experimental archaeology. In: *World Archaeology*. 2008, 40(1), 1–6. DOI: 10.1080/00438240801889456. ISSN 1470-1375.
- POPELKA, Miroslav: Experiment s rozdělováním ohně. In: *Vesmír*. 2004, roč. 83, č. 6, s. 344-344. ISSN 0042-4544.
- REYNOLDS, Peter J. The Nature of Experiment in Archaeology. In: HARDING, Anthony F. *Experiment and Design: Archaeological Studies in Honour of John Coles*. Oxford: Oxbow Books, 1999. ISBN 1-900188-76-7.
- ŠTAUBER, Bedřich. Archeologický skanzen Březno a jeho muzejní využití. In: *(Re)konstrukce a experiment v archeologii*, 1/2000. Hradec Králové: Společnost experimentální archeologie, 2000. s. 149–150. ISBN 80-238-6014-3.

TICHÝ, Radomír. Archeopark pravěku ve Všestarech: základní teze. In: *Rekonstrukce a experiment v archeologii: studie, materiály, zprávy, zahraničí, popularizace, polemika, recenze*. Hradec Králové: Společnost experimentální archeologie, 2009, č. 10, s. 83–89. ISSN 1213-1628.

Seznam internetových zdrojů

Akce. *Vousův kmen*. [online].

Dostupné z URL: <<http://www.vousuvkmen.cz/akce.html>>.

Akce. *Země Keltů*. [online].

Dostupné z URL: <<https://zemekeltu.cz/akce/>>.

Archeologické muzeum v přírodě. *Villa Nova Uhřínov*. [online].

Dostupné z URL: <<http://www.villanova.cz/archeologicke-muzeum-v-prirode-villa-nova-uhrinov/>>.

Archeologické múzeum v prírode NKP Liptovská Mara – Havránok. *Liptovské múzeum v Ružomberoku*. [online].

Dostupné z URL <<https://liptovskemuzeum.sk/expozicia/havranok/>>

Archeoskanzeny. *Archeologie na dosah*. [online].

Dostupné z URL: <<https://www.archeologienadosah.cz/odkazy/archeoskanzeny>>.

Boionia. [online].

Dostupné z URL: <<http://www.boionia.cz/>>.

Členové. *Česká rada dětí a mládež*. [online].

Dostupné z URL: <<https://crdm.cz/clenske-organizace/boiiz-s/>>.

Daoine Ceilte. [online].

Dostupné z URL: <<http://dobazeleznazna.cz/>>.

Das Grubenhäus und Weberei. *Gabreta – das Keltendorf im Bayerischen Wald*. [online].

Dostupné z URL: <<https://keltendorf.com/hp574/Weberei.htm>>.

Das Herrenhaus mit Backofen und Kräutergarten. *Gabreta – das Keltendorf im Bayerischen Wald*. [online].

Dostupné z URL: <<https://keltendorf.com/hp571/Das-Herrenhaus.htm>>.

Der Stall. *Gabreta – das Keltendorf im Bayerischen Wald*. [online].

Dostupné z URL: <<https://keltendorf.com/hp572/Der-Stall.htm>>.

Do keltského skanzenu dorazili i římsí legionáři. *Domazlický deník*. [online].

Dostupné z URL: <https://domazlicky.denik.cz/zpravy_region/fotogalerie-do-keltskeho-skanzenu-dorazili-i-rimsti-legionari-20180625.html>.

Drudi, obety a svätyne. *ArcheológiaSK ...vykopaná minulosť z prvej ruky*. [online].

Dostupné z URL <<http://www.archeologiask.sk/laten/clanok/article/drudi-obety-a-svaetyne.html>>.

Equites Gabreta. [online].

Dostupné z URL: <<https://www.equites-gabreta.com/>>.

Expozice. *Země Keltů*. [online].

Dostupné z URL: <<https://zemekeltu.cz/pro-navstevniky/expozice/>>.

Gabreta (Německo). *Boiohaemum – Ve stopách předků*. [online].

Dostupné z URL: <<https://www.stopypredku.cz/stopy-predku/stopy-predku-vylety/677-keltove-gabreta-nemecko>>.

Gallischer Umgangstempel und Grabhügel. *Gabreta – das Keltendorf im Bayerischen Wald*. [online].

Dostupné z URL: <<https://keltendorf.com/hp578/Tempel.htm>>.

Geschichte des Museums. Pfahlbau. *Museum Unterhuldingen/Bodensee*. [online].

Dostupné z URL: <<https://www.pfahlbauten.de/museum/geschichte.html>>.

Haus in Blockbauweise. *Gabreta – das Keltendorf im Bayerischen Wald*. [online].

Dostupné z URL: <<https://keltendorf.com/hp575/Haus-im-Blockbau.htm>>.

Havránok. *Nízke Tatry*. [online].

Dostupné z URL <<http://www.nizketatry.sk/ciele/havranok/havranok.html>>

Historie oddílu. *Mamuti*. [online].

Dostupné z URL: <<http://mamuti.cz/historie/>>.

Historie vzniku. *Altamira. Dětské zájmové sdružení experimentální archeologie*. [online].

Dostupné z URL: <http://www.altamira.cz/?page_id=597>.

Interview: Hans Horreus de Haas. *Exarc.net*. [online].

Dostupné z URL: <<https://exarc.net/issue-2012-2/mm/interview-hans-de-haas>>.

Keltoi. [online].

Dostupné z URL: <<https://www.keltoi.cz/>>.

Keltský skanzen. Vousův kmen. [online].

Dostupné z URL: <<http://www.vousuvkmen.cz/skanzen.html>>.

Keltský skanzen. *Země Keltů*. [online].

Dostupné z URL: <<https://zemekeltu.cz/zeme-keltu/keltsky-skanzen/>>.

Keramika – přístřešek. *Archeopark Prášily*. [online].

Dostupné z URL: <<https://www.archeoparkprasily.cz/o-archeoparku-prasily/29-keramika-pristresek>>.

Kdo jsme... *Archeopark Všešary*. [online]. Dostupné z URL:

<<http://archeoparkvsestary.cz>>.

KOVÁRNÍK, Jaromír. *Metodologické zvláštnosti experimentu v archeologii*. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. 1987, roč. 36, č. E32. [online].

Dostupné z URL:

<https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/109083/E_ArchaeologicaClassica_32-1987-1_8.pdf?sequence=1>.

Ligurie. *Wikipedie: Otevřená encyklopedie*. [online].

Dostupné z URL: <<https://cs.wikipedia.org/wiki/Ligurie>>.

MAMUZ – muzeum. *MAMUZ*. [online].

Dostupné z URL: <<http://www.mamuz.at/cs/vystavy>>.

Naučná stezka. *Země Keltů*. [online]

Dostupné z URL: <https://zemekeltu.cz/pro-navstevniky__trashed/naucna-stezka/>.

O archeoskanzenu. *Archeoskanzen Březno u Loun*. [online].

Dostupné z URL: <<https://www.archeoskanzenbrezno.cz/historie-vyzkumu-v-brezne/>>.

Obroh. *Wikipedie: Otevřená encyklopedie*. [online].

Dostupné z URL: <<https://cs.wikipedia.org/wiki/Oboroh>>.

O nás. *Boionia*. [online].

Dostupné z URL: <<http://www.boionia.cz/>>.

O skupině. *Vousův kmen*. [online].

Dostupné z URL: <<http://www.vousuvkmen.cz/skupina.html>>

Panský dům zapálil žhář. *Archeopark Prášíly*. [online].

Dostupné z URL: <<https://www.archeoparkprasily.cz/akce-prasily/188-prasily-2017/4249-pansky-dum-zapalil-zhar>>.

Plán areálu. *Altamira. Dětské zájmové sdružení experimentální archeologie*. [online].

Dostupné z URL: <http://www.altamira.cz/?page_id=613>.

Pohanská svatyně. *Archeopark Prášíly*. [online].

Dostupné z URL: <<https://www.archeoparkprasily.cz/o-archeoparku-prasily/24-pohanska-svatyne>>.

Požár zničil repliku keltského srubu. *Archeopark Prášíly*. [online].

Dostupné z URL: <<https://www.archeoparkprasily.cz/akce-prasily/akce-prasily-2008/57-%20pozar-znicil-repliku-keltskeho-srubu%20%20>>.

Pravěká osada Křivolík. [online].

Dostupné z URL: <<http://www.krivolik.cz/>>.

Pravěký skanzen Altamira v Kosmonosech. *Kudy z nudy*. [online].

Dostupné z URL: <<https://www.kudyznudy.cz/aktivity/praveky-skanzen-altamira>>.

Prohlídka a vstup do archeoparku. *Archeopark Prášíly*. [online].

Dostupné z URL: <<https://www.archeoparkprasily.cz/o-archeoparku-prasily/82-prohlidka-a-vstup-do-archeoparku>>.

Pro školy. *Archeoskanzen Březno u Loun*. [online].

Dostupné z URL: <<https://www.archeoskanzenbrezno.cz/pro-skoly//>>.

RVP pro základní vzdělávání. Národní ústav pro vzdělávání. [online].

Dostupné z URL: <<http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>>.

Stanovy sdružení. Vousův kmen. [online].

Dostupné z URL: <<http://www.vousvkmn.cz/Stanovy2016.pdf>>.

Tkaní – přístřešek na výrobu látek a mincovnictví. *Archeopark Prášíly*. [online].

Dostupné z URL: <<https://www.archeoparkprasily.cz/o-archeoparku-prasily/28-tkani-pristresek-na-vyrobu-latek-a-mincovnictvi>>.

Töpferei. *Gabreta – das Keltendorf im Bayerischen Wald*. [online].

Dostupné z URL: <<https://keltendorf.com/hp576/Toepferei.htm>>.

Unsere Schulklassenangebote. *Gabreta – das Keltendorf im Bayerischen Wald*. [online].

Dostupné z URL: <<https://keltendorf.com/hp357/SCHULKLASSEN.htm>>.

Uzavřený keltský skanzen stále láká zvědavce. *Domažlický deník*. [online].

Dostupné z URL: <https://domazlicky.denik.cz/zpravy_region/uzavreny-keltsky-skanzen-stale-laka-zvedavce-20130503.html>.

Velký dům – panský dům. *Archeopark Prášíly*. [online].

Dostupné z URL: <<https://www.archeoparkprasily.cz/o-archeoparku-prasily/30-velky-dum-pansky-dum>>.

Venkovní archeologický areál. *MAMUZ*. [online].

Dostupné z URL: <<http://www.mamuz.at/cs/vystavy/schloss-asparn-zaya/venkovni-archeologicky-areal>>.

Vítězné projekty. *Cena Zlatý mamut*. [online].

Dostupné z URL: <<https://cenazlatymamut.cz/rocniky/rocnik-2018/vitezne-projekty-1-rocniku>>.

Vousův kmen. [online].

Dostupné z URL: <<https://www.vousvkmn.cz/>>.

Vstupní brána – opevnění – Klešťová brána. *Archeopark Prášíly*. [online].

Dostupné z URL: <<https://www.archeoparkprasily.cz/o-archeoparku-prasily/25-vstupni-brana-opevneni-klestovita-brana>>.

Výstavba osady Keltů v Prášilech. *Archeopark Prášily*. [online].

Dostupné z URL: <<https://www.archeoparkprasily.cz/akce-prasily/akce-prasily-2005/39-vystavba-osady-keltu-v-prasilech%20%20>>.

Vývoj archeologie v ČR. *Archeologie na dosah. Edukace a prezentace archeologického kulturního dědictví*. [online].

Dostupné z URL: <<http://www.archeologienadosah.cz/o-archeologii/dejiny-oboru/vyvoj-archeologie-cr>>.

Základní informace o KELTOI. *Boiohaemum – Ve stopách předků*. [online].

Dostupné z URL: <<https://www.keltoi.cz/keltoi/o-keltoi/104-zakladni-informace-o-keltoi-2>>.

Země Keltů. [online].

Dostupné z URL: <<https://zemekeltu.cz/>>.

Über Gabreta – Die Geschichte des Projektes. *Gabreta – der archäologische Erlebnispark*. [online].

Dostupné z URL: <<https://procedo-personalservice.de/gabreta/about/index.rsys>>.

Workshopy v zámku Asparn/Zaya. *MAMUZ*. [online].

Dostupné z URL: <<http://www.mamuz.at/cs/skoly/schloss-asparn-zaya/workshopy-v-zamku-asparn-zaya>>.

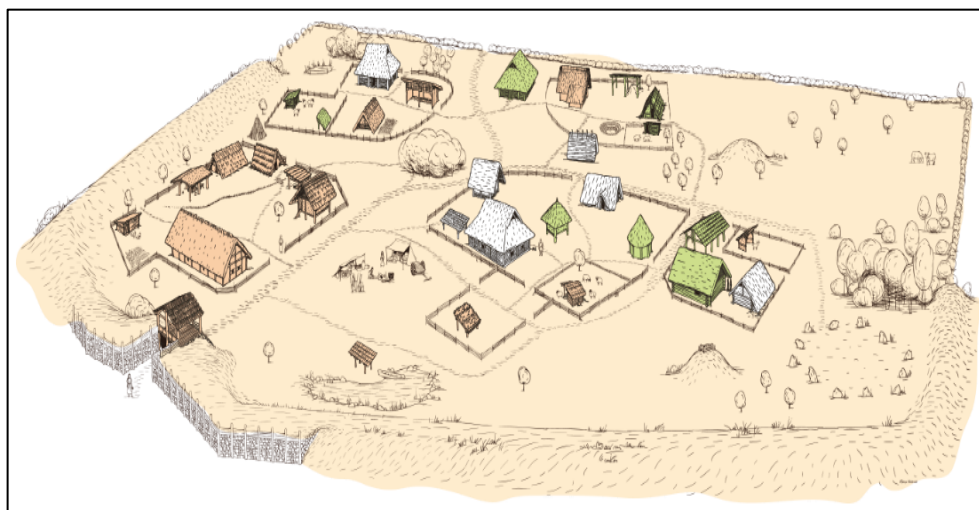
Seznam dalších zdrojů

Informační tabule v Archeoparku pravěku Všestary. 12. října 2019. Soukromý archiv autorky.

Rozhovor s pracovníky Archeoparku pravěku Všestary. 12. října 2019. Soukromý archiv autorky.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Mapa Země Keltů.....	II
Příloha č. 2 – Plánek areálu keltského archeoparku v Zemi Keltů	II
Příloha č. 3 – Letecký pohled na areál Archeoparku pravěku Věstary.....	III
Příloha č. 4 – Polozemnice z mladší doby laténské v areálu všestarského archeoparku	III
Příloha č. 5 – Plánek areálu Archeoskanzenu Březno u Loun	IV
Příloha č. 6 – Plánek areálu Pravěké osady Křivolík.....	IV
Příloha č. 7 – Letecký pohled na areál skanzenu Altamira Kosmonosy	V
Příloha č. 8 – Pohled na ústřední budovu (klubovnu).....	V
Příloha č. 9 – Panský dům v Archeoparku Prášily.....	VI
Příloha č. 10 – Panský dům v Archeoparku Prášil po požáru, 30. 12. 2016	VI
Příloha č. 11 – Letecký pohled na Keltskou vesnici Gabreta	VII
Příloha č. 12 – Panský dům v Keltské vesnici Gabreta.....	VII
Příloha č. 13 – Keltská svatyně ve venkovním areálu MAMUZ	VIII
Příloha č. 14 – Keltská akce v areálu MAMUZ.....	VIII
Příloha č. 15 – Laténský srubový dvorec v areálu archeoskanzenu Havránok.....	IX
Příloha č. 16 – Věžovitá vstupní brána v areálu archeoskanzenu Havránok	IX
Příloha č. 17 – Plánek areálu Keltského skanzenu Jivjany	X
Příloha č. 18– Pohled na panský dům v Keltském skanzenu Jivjany	XI
Příloha č. 19 – Pohled na panský dům a svatyni v Keltském skanzenu Jivjany.....	XI
Příloha č. 20 – Pohled na mohyly, hrnčírnu, kolárnu, hradby a dvoukomorovou pec v Keltském skanzenu Jivjany	XII
Příloha č. 21 – Pohled na dvoukomorovou pec v Keltském skanzenu Jivjany	XII
Příloha č. 22 – Sýpka v Keltském skanzenu Jivjany	XIII
Příloha č. 23 – Osvědčení	XIV
Příloha č. 24 – Pracovní list Keltové a božstvo	XV
Příloha č. 25 – Pracovní list Keltové bojovníci	XVII
Příloha č. 26 – Pracovní list Keltové řemeslníci.....	XIX
Příloha č. 27 – Pracovní list Keltové zemědělci	XXI
Příloha č. 28 – Pracovní sešit Život v keltské vesnici	XXII

Příloha č. 1 – Mapa Země Keltů¹⁷⁵Příloha č. 2 – Plánek areálu keltského archeoparku v Zemi Keltů¹⁷⁶

¹⁷⁵ O Zemi Keltů. *Země Keltů*. [online]. Dostupné z URL: <<https://zemekeltu.cz/zeme-keltu/o-zemi-keltu/>>. [Citováno dne 2020-02-20].

¹⁷⁶ Keltský skanzen. *Země Keltů*. [online]. Dostupné z URL: <<https://zemekeltu.cz/zeme-keltu/keltsky-skanzen/>>. [Citováno dne 2020-02-20].

Příloha č. 3 – Letecký pohled na areál Archeoparku pravěku Všešary¹⁷⁷

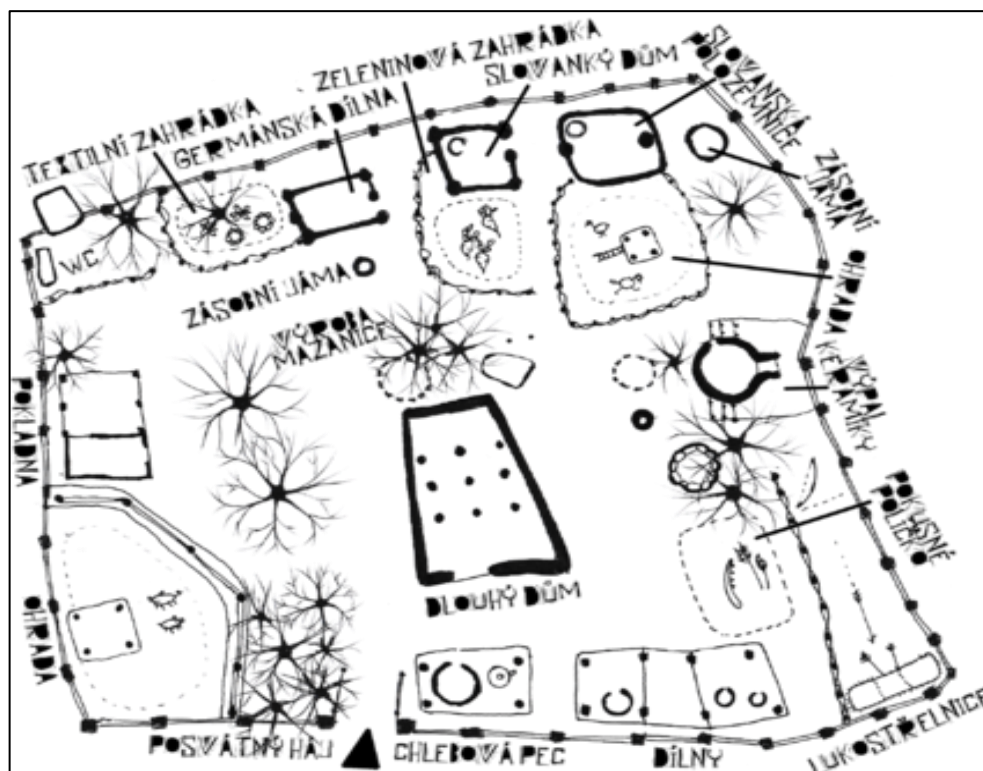
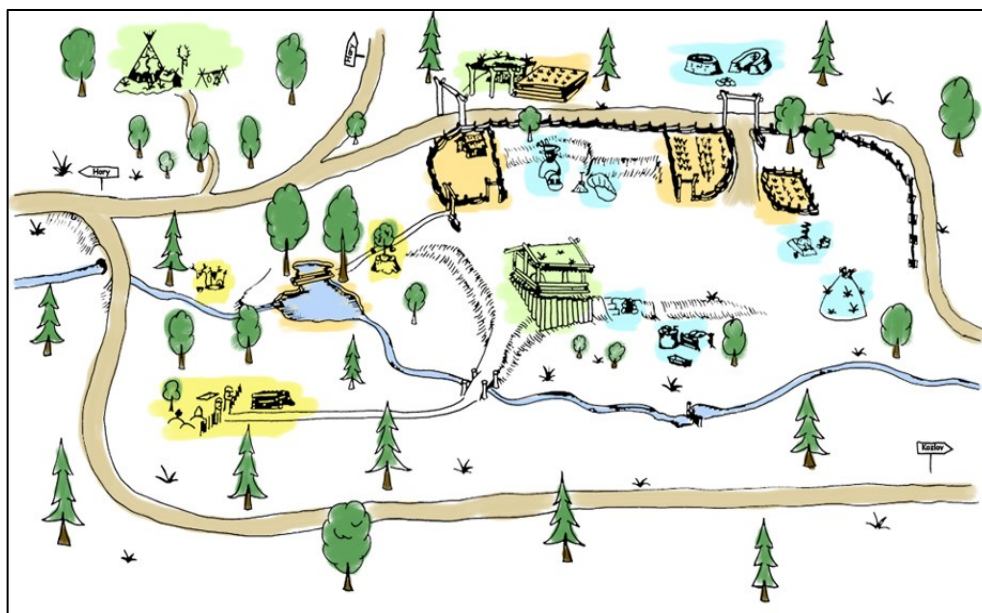

Příloha č. 4 – Polozemnice z mladší doby laténské v areálu všestarského archeoparku¹⁷⁸

¹⁷⁷ Fotogalerie. *Archeopark Všešary*. [online]. Dostupné z URL: <http://arheoparkvsešary.cz/fotogalerie/0038-2/>. [Citováno dne 2020-02-20].

¹⁷⁸ Soukromý archiv autorky.

Příloha č. 5 – Plánek areálu Archeoskanzenu Březno u Loun¹⁷⁹Příloha č. 6 – Plánek areálu Pravěké osady Křivolík¹⁸⁰

¹⁷⁹ O archeoskanzenu. *Archeoskanzen Březno u Loun*. [online]. Dostupné z URL: <<https://www.archeoskanzenbrezno.cz/historie-vyzkumu-v-brezno/>>. [Citováno dne 2020-02-20].

¹⁸⁰ Mapa Pravěké Osady Křivolík *Pravěká osada Křivolík*. [online]. Dostupné z URL: <<http://www.krivolik.cz/mapa/>>. [Citováno dne 2020-02-20].

Příloha č. 7 – Letecký pohled na areál skanzenu Altamira Kosmonosy¹⁸¹**Příloha č. 8 – Pohled na ústřední budovu (klubovnu)¹⁸²**

¹⁸¹ Dětský skanzen Altamira. *Mapy.cz*. [online]. Dostupné z URL: <<https://mapy.cz/turisticka?x=14.9216761&y=50.4391091&z=17&base=ophoto&source=base&id=197793>>. [Citováno dne 2020-02-20].

¹⁸² Galerie – Dětský skanzen Altamira. *Mapy.cz*. [online]. Dostupné z URL: <<https://mapy.cz/turisticka?x=14.9216761&y=50.4391091&z=17&base=ophoto&source=base&id=1977935&gallery=1>>. [Citováno dne 2020-02-20].

Příloha č. 9 – Panský dům v Archeoparku Prášíly¹⁸³**Příloha č. 10 – Panský dům v Archeoparku Prášíly po požáru, 30. 12. 2016¹⁸⁴**

¹⁸³ Fotogalerie – Archeopark celek. *Archeopark Prášíly*. [online]. Dostupné z URL: <<https://www.keltoi.cz/fotogalerie/category/56-archeopark-celek>>. [Citováno dne 2020-02-20].

¹⁸⁴ Fotogalerie – Požár panského domu. *Archeopark Prášíly*. [online]. Dostupné z URL: <<https://www.keltoi.cz/fotogalerie/category/177-pozar-panskeho-domu-30-12-2016>>. [Citováno dne 2020-02-20].

Příloha č. 11 – Letecký pohled na Keltskou vesnici Gabreta¹⁸⁵

Příloha č. 12 – Panský dům v Keltské vesnici Gabreta¹⁸⁶

¹⁸⁵ GABRETA – Erlebnisland der Kelten. *Facebook.com*. [online]. Dostupné z URL: <https://www.facebook.com/pg/gabreta.de/photos/?tab=album&album_id=10151780782487011&ref=page_internal>. [Citováno dne 2020-02-20].

¹⁸⁶ Das Herrenhaus mit Backofen und Kräutergarten. *Gabreta – das Keltendorf im Bayerischen Wald*. [online]. Dostupné z URL: <<https://keltendorf.com/hp571/Das-Herrenhaus.htm>>. [Citováno dne 2020-02-20].

Příloha č. 13 – Keltská svatyně ve venkovním areálu MAMUZ¹⁸⁷Příloha č. 14 – Keltská akce v areálu MAMUZ¹⁸⁸

¹⁸⁷ Venkovní archeologický areál. MAMUZ. [online].

Dostupné z URL: <<http://www.mamuz.at/cs/vystavy/schloss-asparn-zaya/venkovni-arheologicky-areal>>. [Citováno dne 2020-02-20].

¹⁸⁸ Venkovní archeologický areál. MAMUZ. [online].

Dostupné z URL: <<http://www.mamuz.at/cs/vystavy/schloss-asparn-zaya/venkovni-arheologicky-areal>>. [Citováno dne 2020-02-20].

Příloha č. 15 – Laténský sрубový dvorec v areálu archeoskanzenu Havránok¹⁸⁹

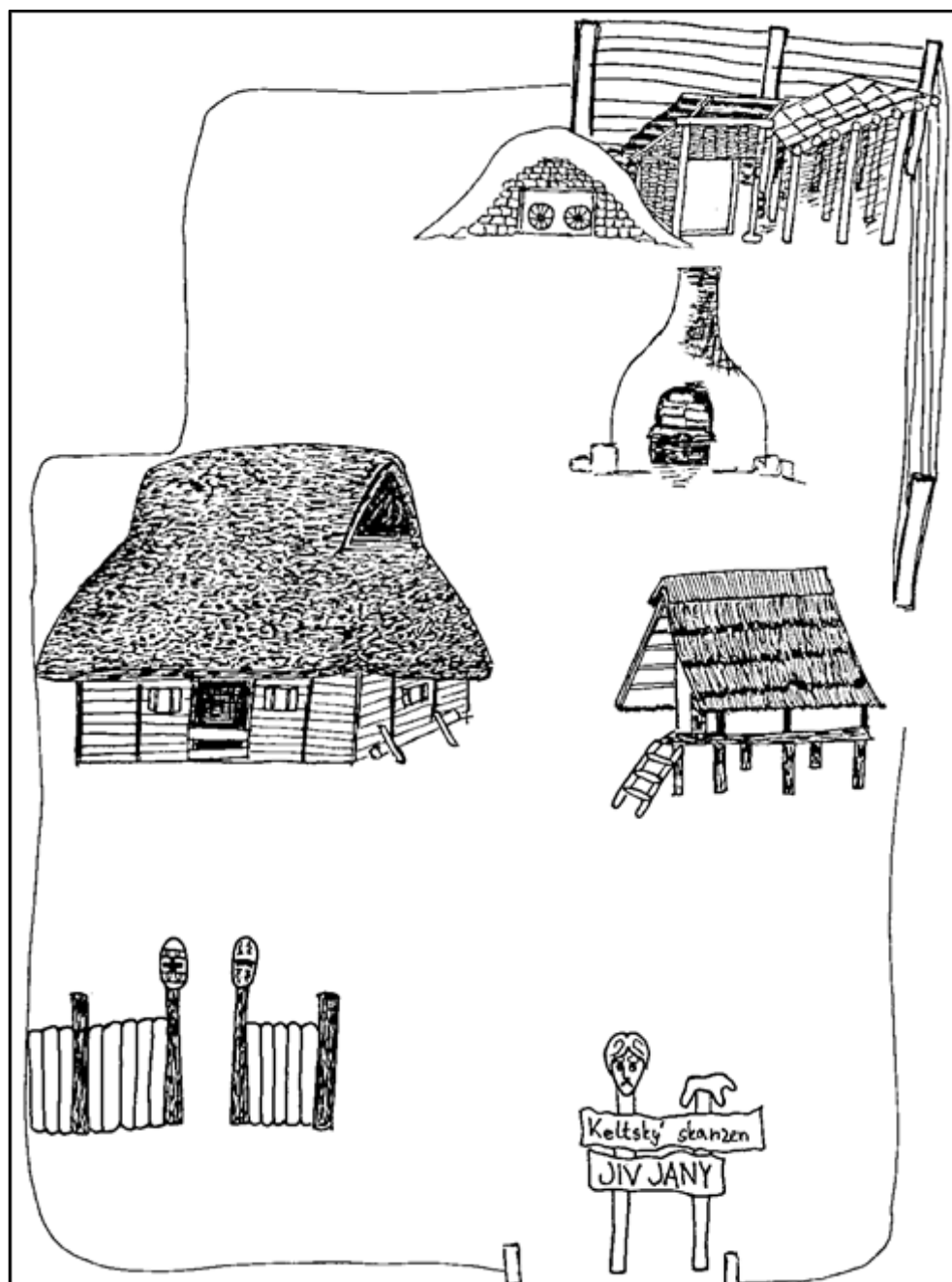

Příloha č. 16 – Věžovitá vstupní brána v areálu archeoskanzenu Havránok¹⁹⁰

¹⁸⁹ Havránok. Wikipedie: Otevřená encyklopedie. [online]. Dostupné z URL: <<https://cs.wikipedia.org/wiki/Havr%C3%A1nok>>

¹⁹⁰ Archiv autorky.

Příloha č. 17 – Plánek areálu Keltského skanzenu Jivjany¹⁹¹

¹⁹¹ Autorka kresby Kateřina Železná. Soukromý archiv autorky.

Příloha č. 18– Pohled na panský dům v Keltském skanzenu Jivjany¹⁹²

Příloha č. 19 – Pohled na panský dům a svatyni v Keltském skanzenu Jivjany¹⁹³

¹⁹² Soukromý archiv autorky.

¹⁹³ Soukromý archiv autorky.

Příloha č. 20 – Pohled na mohylu, hrnčírnu, kolárnu, hradby a dvoukomorovou pec v Keltském skanzenu Jivjany¹⁹⁴

Příloha č. 21 – Pohled na dvoukomorovou pec v Keltském skanzenu Jivjany¹⁹⁵

¹⁹⁴ Soukromý archiv autorky.

¹⁹⁵ Soukromý archiv autorky.

Příloha č. 22 – Sýpka v Keltském skanzenu Jivjany¹⁹⁶

¹⁹⁶ Soukromý archiv autorky.

Keltský skanzen JIVJANY

uděluje

OSVĚDČENÍ

o absolvování programu

Život v keltské vesnici

Výše jmenovaný je na základě tohoto osvědčení přijat mezi Kelty.

V Jivjanech __. __. 20__ _____

náčelník vesnice

Příloha č. 24 – Pracovní list Keltové a božstvo

Keltové a božstvo

Urči, zda jsou tvrzení pravdivá (ANO) či nepravdivá (NE). Pokud odpovíš správně, písmena vytvoří tajenku a zjistíš, který keltský svátek zůstal v našich kalendářích dodnes.

	ANO	NE
Bronz je slitinou mědi a cínu.	D	B
V areálu skanzenu se nachází dílna kováře.	E	U
Keltové ve svatyni darovali bohům lidskou oběť či otep obilí.	Š	L
Panský dům je největší stavbou Jlvjanského skanzenu.	I	T
Keltové neuměli zpracovat kovy.	A	Č
Opevněné sídliště stavěné Kelty označujeme oppidum.	K	I
Keltové byli špatnými válečníky.	N	Y

TAJENKA _____ – *svátek všech mrtvých*

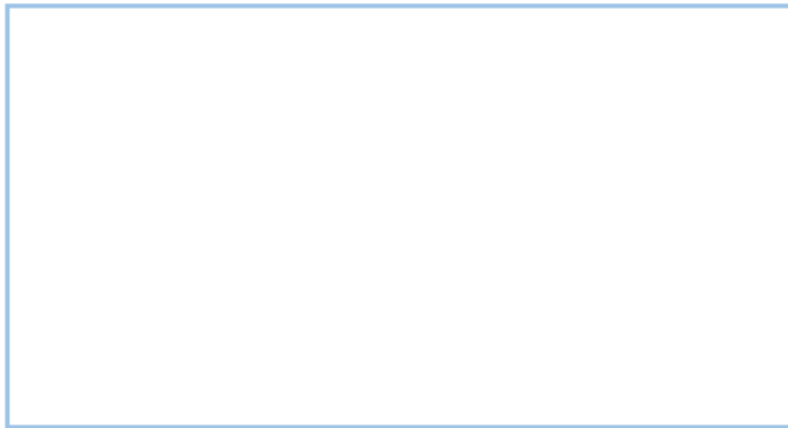
Za pomoci mobilního telefonu vyhledej názvy jednotlivých keltských svátků v prvním sloupci a spoj je s definicí ve sloupci druhém.

1. Imbolc	A. Keltové slavili tento svátek v předvečer 1. května a vítali jím druhou, zářivější polovinu roku. V předvečer svátku druidové zažehávali dvě hranice a lidé uprostřed nich stavěli máje.
2. Beltine	B. Tento keltský svátek připadá na počátek srpna, kdy lidé děkovali za vzešlou úrodu např. dožínkovou ceremonií. Oslavy doprovázely mnohé hry.
3. Lughnasad	C. Keltové slavili tento svátek začátkem února u příležitosti počátku úrody a rození mláďat.
4. Samhain	D. Nejvýznamnější keltský svátek oslavovaný 1. listopadu. Byl považován za keltský nový rok a současně oslavu všech mrtvých, kteří se v noci mohou vrátit zpět mezi živé.

1. _ 2. _ 3. _ 4. _

Vyhledej v areálu skanzenu pohřební místo. Uveď, jak jej označujeme, a nakresli ho.

Přečti si text o keltském náboženství a na jeho základě vyber správnou odpověď.

Zvláštní postavení zaujímali kněží, druidové. O keltském náboženství máme jen neurčitou představu. Určitě v něm hrály důležitou úlohu některé rostliny, například duby a jmelí, jež rostlo v jejich korunách. Druidové chránili posvátné háje. Uctívány byly měsíční symboly a některá zvířata, například kohout, divoký kanec aj.

Dějepis 6, nakladatelství Fraus, str. 39.

1. Mezi rostliny, které pro keltské náboženství hrály důležitou roli patří:

- a) buk a jmelí b) dub a jmelí c) buk a dub

2. Keltové uctívali:

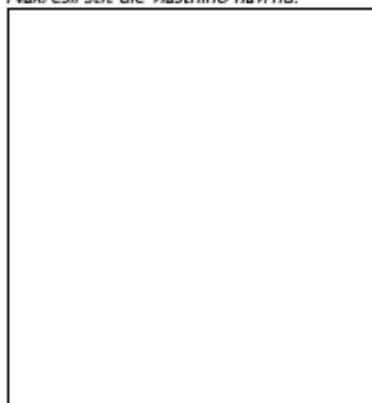
- a) nic b) pouze zvířata c) zvířata i přírodní jevy

3. Druid byl:

- a) panovník b) keltský podivín c) kněží, ochránce posvátného háje

Nakresli štít dle vlastního návrhu.

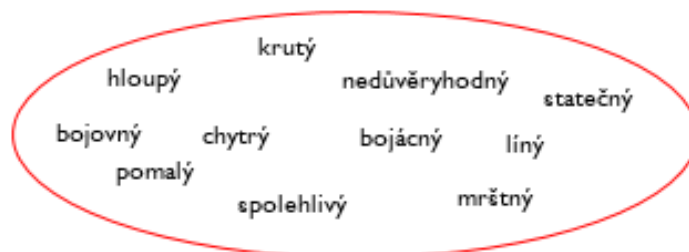

Napiš, kteří řemeslníci byli nezbytní pro keltské bojovníky.

1. _____
2. _____
3. _____

Vyber vlastnosti, které by měl podle tebe správný keltský bojovník mít. Všechna vybraná přídavná jména vypiš a uveď tvary 2. a 3. stupně.

1. stupeň příd. jm.	2. stupeň příd. jm.	3. stupeň příd. jm.
mrštný	mrštnější	nejmrštnější

Příloha č. 26 – Pracovní list Keltové řemeslníci

Keltové řemeslníci

Keltové ovládali mnohá řemesla. Přiřaď k obrázkům názvy jednotlivých řemeslných nástrojů či výrobků.

mince dvojkomorová dřezky na hrncářský rocační
 dubovky pec střihání ovčí krub mlýn

Doplň do tabulky jednoslovná podstatná jména, která označují právě ta řemesla.

ČINNOST	POVOLÁNÍ
člověk, který vyrábí meče	MEČÍŘ
člověk, který razí mince	
člověk, který vyrábí hrnce	
člověk, který mleje mouku	
člověk, který vyrábí košíky	
člověk, který kuje železo	
člověk, který tká látku	

Keltové byli velmi dobří tkalci. Látku tkali na tkalcovském stavu a využívali k tomu rostlinná a živočišná vlákna.

Vylušti přesmyčky a zjisti, které typy příze zpracovávali. Zakroužkuj, zda se jedná o rostlinný či živočišný materiál.

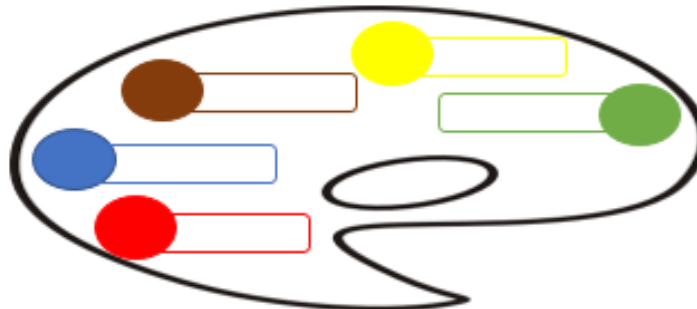
AVNL _____
 ENL _____
 KNOPIÓ _____
 KAOVPIŘ _____

Keltové barvili utkanou textilii přírodními barvami.

Červenou barvu získali z mořského mýže *ostranky jaderské* či hmyzu *červce*. **Modrou** barvu vyrobili z keře s názvem *indigovník barvířský*. **Hnědé** barvivo získávali např. z *listí* a **žluté** barvivo z *šafránu*. **Zelená** barva byla sice díky okolní zeleni nejdostupnější, ale její barvicí účinky byly téměř nulové.

Vymysli, které přírodního z naší krajiny bys využil/a k obarvení látky.

Napiš, které řemeslné dílny se v jvanském skanzenu nacházejí.

1. _____
2. _____
3. _____

Příloha č. 27 – Pracovní list Keltové zemědělci

Keltové zemědělci

Rozhodni, kterých 8 potravin by se jistě objevilo na keltské hostině.

1. _____ 5. _____
2. _____ 6. _____
3. _____ 7. _____
4. _____ 8. _____

Ve větách najdi názvy zemědělských nástrojů. Po vylúštení uveď slovo nadřazené a dvě slova souřadná.

a) Lovci za úsvitu pozorovali na obloze měsíční srpek. _____
b) Vlk osamoceně postával na vrcholku kopce. _____
c) Báł se samoty, kamarádi odešli na lov. _____
d) Zdrojem moudrosti často bývá starý člověk. _____

Slovo nadřazené: _____
Slova souřadná: _____

Uved' 3 užitečná zvířata, která Keltové chovali. (Rozhlédni se kolem sebe, nápovědu můžeš vidět i slyšet.)

1. _____ 2. _____ 3. _____

Kmen tě zvolil hlavním kuchařem. Sepiš recept na hlavní jídlo, avšak k jeho přípravě můžeš použít jen tehdy dostupné suroviny.

Název: _____

Suroviny: _____

Vyhledej v areálu skanzenu budovu, v níž se uchovávaly potraviny. Nakresli ji a vysvětli, čím se od okolních staveb liší a proč.

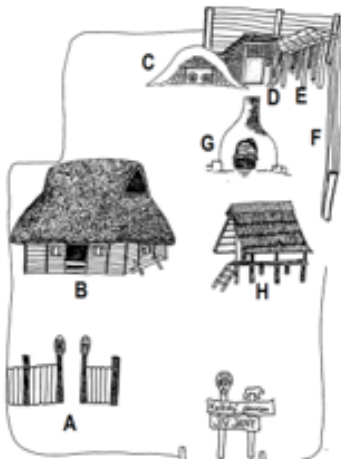

Keltský skanzen JIVJANY

ŽIVOT V KELTSKÉ VESNICI

Vítej! Nyní se na malou chvíli staneš obyvatelem naší vznikající keltské vesnice. Pokud zvládneš splnit všechny připravené úkoly, stane se z tebe opravdový Kelt.

Na nic nečekejme a pojďme na to!

V průběhu prohlídky vesnice pojmenuj všechny stavby z pláňku.

A _____	E _____
B _____	F _____
C _____	G _____
D _____	H _____

A

1. Zakroužkuj obrázky předmětů, které jsou součástí této stavby.

2. Uveď, k čemu tento objekt sloužil.

B

3. Nakresli vnitřní vybavení této budovy.

A large empty rounded rectangular box for drawing the interior furniture of the house.

4. V následujícím textu oprav chybné informace o této stavbě.

Nejmenší stavbou keltské vesnice je panský dům. Stěny jsou pomazány směsí hlíny a plev, tzv. mazanicí, a natřeny bílou barvou. Střechu pokrývají dřevěné došky. Pravděpodobně se jednalo o sídlo náčelníka, možná se u něj scházeli také ostatní obyvatelé na různé sněmy a rokování.

C

5. Vyhledej v osmisměrce slova z nabídky a zbylá písmena vytvoří tajenku. Pojem z tajenky následně vysvětli.

D	I	U	R	D	P
I	T	M	I	A	O
L	Ě	O	T	R	H
E	B	H	U	Y	Ř
M	O	L	S	A	E
J	Á	H	R	O	B

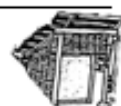
DAR, DRUID, HÁJ, HROB, JMELÍ,
OBĚTI, POHŘEB, RITUS

TAJENKA _____ je _____

6. Vypiš tři věci, které můžeš v tomto objektu vidět.

a) _____ b) _____ c) _____

D

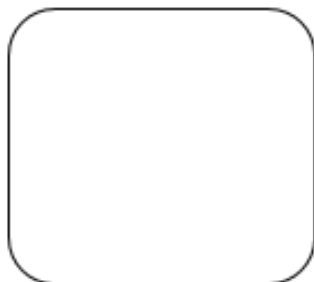

7. Seřad následující věty podle toho, jak postupoval hrnčíř při tvorbě výrobku.

- Nádobu vložil do vypalovací pece a nechal několik hodin vypalovat.
- Hrnčíř došel do potoka pro trochu vody.
- Následně řemeslník usedl k hrnčířskému kruhu a vytvořil hliněnou nádobu.

Připravenou hlinu smíchal s donesenou vodou a vytvořil hmotu.

8. Nakresli vlastní návrh keramické nádoby. Nezapomeň na ozdobné prvky.

Keltské

vzory

E

9. Střechu této řemeslné dílny pokrývají:

- a) svazky rákosu b) hliněné tašky c) dřevěné došky

10. Označení dílny, v níž pracuje kolář:

- a) kovárna b) kolárna c) pekárna

F

11. Uveď, ze kterých materiálů jsou hradby vybudovány.

- a) _____ b) _____

12. Zjisti, jak se nazývá hrazení na obrázku, které ohraničovalo např. záhony a políčka.

G

13. Na základě textu odpověz na otázky.

Pec na výpal keramiky

Keitové v době laténské využívali tzv. dvoukomorovou pec. Jak název napovídá skládala se ze dvou komor – spodní a horní, které spojoval rošt s otvory. Ve spodní části hořel oheň a otvory v roštu procházel horký vzduch do horní části, kde se nacházela naskládaná keramika. Celý prostor uzavírala kupole. V pecích tohoto typu teploty dosahovaly pravděpodobně 800–1000 °C a doba výpalu trvala něco lík hodin.

- a) Vysvětl, proč se tento typ pece označuje přídatným jménem *dvoukomorová*.

- b) Uveď, k čemu pec sloužila.

- c) Kolika stupňů dosahovala teplota v peci?

H

14. Napiš 2 odlišnosti této budovy od okolních staveb.

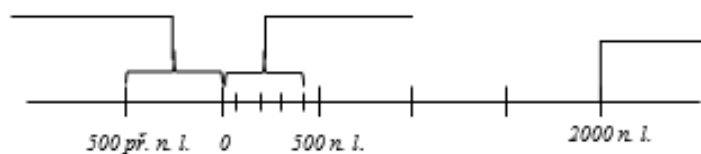
a) _____ b) _____

15. Uveď název stavby a vysvětli, proč se nachází nad zemí.

16. Doplň na časovou osu události z nabídky.

současnost, osídlení našeho území Germány, osídlení našeho území Kelty

17. Vypočítej, kolik let přibližně uplynulo od příchodu Keltů na naše území.

Od příchodu Keltů na naše území uplynulo přibližně _____ let.

Kelt

Germán